SVOBODA СВОБОДА

UKRAINIAN DAILY — УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Пам'ятаймо про Україну!

VOL. XCVIII. No. 78. JERSEY CITY and NEW YORK, FRIDAY, APRIL 26, 1991 CENTS 25 ЦЕНТІВ ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, П'ЯТНИЦЯ, 26-го КВІТНЯ 1991 Ч. 78. РІК XCVIII.

С. ХМАРУ ПЕРЕВЕЛИ ДО КИЇВСЬКОЇ ТЮРМИ

Київ (УНІАР). — Уже три дні Степан Хмара знову перебуває у Лук'янівській тюрмі Києва, куди його перевели із Сум. Як уже інформовано, адвокати С. Хмари Юрій Айвазян та Віктор Ніказаков передали заяву для преси, в якій протестують проти повторного арешту народного депутата.

Перестало бути спокійним і місто Суми, тут 16 квітня з ініціятиви офіційних профспілок, відбувся 10,000-ий мітинг. Всупереч намірам його організаторів обмежити мітинг економічною тематикою, він стихійно набув політичного характеру і пройшов під гаслами „За вільну незалежну Українську державу!", „Геть парткоми з підприємств!", „Віставка Президента і центрального уряду!" тощо. Резолюцію, підготовану офіційними профспілками, учасники мітингу відкинули. По закінченні мітингу близько 500 осіб вирушили до місцевої в'язниці, де перебував після повторного арешту народний депутат України Степан Хмара. Біля тюрми колону перепинили наряди міліції. На імпровізованому мітингу біля скверу Т. Шевченка учасники походу вирішили домагатися звільнення ув'язненого депутата, створювати страйкоми, і в разі необхідности, оголосити загальнообласний страйк.

17-го квітня у приміщенні обласної міліції відбулася зустріч народного депутата СССР Едуарда Козіна, депутата Обладри Григорія Коваленка, брата Степана Хмари Василя, родички Степана Хмари Любови Демусь, керівника крайового Руху Володимира Осадчого, власкора міської газети „Добрий день" Наталії Зільман з Володимиром Сітало начальником обласної міліції. Сітало повідомив, що Хмара завезений до Сум 12 квітня на підставі рішення МВС, прийнятого заст. міністра Валентином Недригайлом. Ув'язнений вимагає переведення до Києва та надання побачення з адвокатом. Телефоном керівник слідчої групи у цій справі Олександр Федченко дав дозвіл на побачення з ув'язненим Василю Хмарі та Едуарду Козіну, а також на телефонну розмову Степана Хмари з адвокатом. Крім того дозволили передати йому радіоприймач та 8 кг харчових продуктів. Степан Хмара звернувся до начальника Сумського облвиконкому з заявою, в якій повідомив про відновлення з 13 квітня голодівки, що її він тримав до звільнення. З вимогою про переведення ув'язненого до Києва звернувся також місцевий Рух, який заявив, що інакше вдасться до акцій громадянської непокори.

В результаті цих та багатьох інших акцій у Києві та по всій Україні С. Хмару 20-го квітня перевели до Київської в'язниці. Звідти 23-го квітня С. Хмара передав звернення до громадськости з закликом домагатися надання декларації про державний суверенітет України сили конституційного закону, скасування 5% податку від продажу, призначення нових виборів до Верховної Ради України, виконання вимог студентської голодівки в жовтні минулого року, резигнації Леоніда Кравчука, стовідсоткової компенсації підвищення цін тощо.

КОНФЕРЕНЦІЯ ПРО В. ВИННИЧЕНКА

Ню Йорк. — Винниченківська Комісія Української Вільної Академії Наук влаштовує тут конференцію, присвячену літературній творчості Володимира Винниченка. Відбудеться вона в неділю, 28-го квітня, о год. 2-ій по полудні в будинку УВАН, 206 100-та вул. захід. Телефон для інформацій: (212) 222-1866.

ВІДБУВСЯ З'ЇЗД ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Київ (УНІАР). — Тут 16-го квітня у Жовтневому палаці культури відбувся десятий з'їзд Спілки письменників України.

Зі звітною доповіддю виступив голова правління СПУ Юрій Мушкетик, який змалював літературну ситуацію, поточний політичний момент і, зокрема, наголосив на необхідності структурних змін у СПУ, чим викликав оплески у залі. Крім того, Юрій Мушкетик заявив, що нам не потрібні спроби зробити прапор ані зі Степана Бандери, ані з Катерини Другої.

Згідно з конфіденційною інформацією, наявні угрупування у СПУ прагнуть ухвалити новий статут Спілки і вивести їх зі спілки письменників СССР.

933 делегати З'їзду одностайно ухвалили резолюцію на підтримку вимог страйкарів.

Наслідуючи Юрія Мушкетика, більшість промовців пропонувала обкласти російськомовні видання в Україні підвищеним податком, а надходження від того передати на розвиток культури.

З'їзд надіслав Івана Драча до страйкуючих, звернувся до ВР УССР про поновлення недоторканости Хмари.

Анатоль Погрібний оголосив звернення з'їзду до ЦК КПУ, в якому сказано: „Процес національно-культурного і духовного відродження українського народу зустрічає у столиці і на місцях серйозний спротив з боку посадових осіб різних рангів, які майже виключно належать до лав КПСС. До СПУ безперервно надходить інформація, яка свідчить про відверті антинаціональні, антивідроджувальні дії, що до них вдаються у багатьох обкомах, райкомах та міськкомах КПУ, а також у первинних парторганізаціях. Паплюжання чесних письменницьких імен і СПУ в цілому, грубе саботування Закону про мову УРСР, гоніння на осередки Товариства української мови імени Шевченка „Просвіта", закриття чи переведення на російську мову ряду українських газет, створення атмосфери підозри стосовно тих хто обстоює права української мови і культури, неприховане потурання шовіністичним та обивательським поглядам.

У Києві 15-го квітня після закінчення праці пленуму ЦК КПУ відбулася пресова конференція першого секретаря ЦК КПУ, народного депутата ВР УССР Станіслава Гуренка. Відповідаючи на запитання кореспондента УНІАР він заявив, що посади генерального секретаря ЦК КПСС та Президента СССР несумісні, особливо для Горбачова, який все більше нехтує обов'язками генсека. За словами Гуренка, на Пленумі ЦК КПСС 24-25-го квітня, очевидно, все ж таки стоятиме питання про усунення Ґорбачова з посади Генерального секретаря. Днями перша особа у КПСС після генсека, Володимир Івашко, офіційно заявив, що „чутки про те, що на пленумі розглядатиметься питання щодо усунення Горбачова безпідставні".

З Одеси повідомляють про розпад комсомолу. Спільний пленум райкому КПУ і райкому комсомолу, що мав відбутися 16-го квітня в Іванівському районі на Одещині відкладено. Причиною того є неготовність функціонерів від КПУ і комсомолу вирішити молодіжні проблеми. Як пише в Одеській обласній газеті „Чорноморська комуна" її власкор по Іванівському району на Одещині Яценко, „апарат райкому комсомолу не чекаючи результатів республіканської комсомольської конференції, яка мала б вирішити долю комсомолу України, розбігається. Райком комсомолу сьогодні — це практично двоє осіб, яких тримає в райкомі лише райком КПУ". У 1986 р. в районі нараховувалося 2810 комсомольців, то нині їх лишилося 1115. У районі розпалося 83 комсомольських осередки. Не зважаючи на зусилля райкомів, цього року жоден учень шкіл не став комсомольцем.

СССР ОХОПЛЕНИЙ СТРАЙКАМИ І ДЕМОНСТРАЦІЯМИ

Москва. — Акредитований в СССР кореспондент агентства Ассошіейтед Пресс Ендрю Кейтелл інформує з Москви, що майже в усіх республіках, включно з Російською федерацією, вирують страйки, демонстрації, протести незадоволених підвишкою цін на товари першої потреби, мітинги протесту проти нового пляну Михаїла Горбачова, який до спілки з генералітетом армії, КҐБ і частиною Компартії взявся силою рятувати загибаючу комуно-московську імперію.

Ігор Клочков, виступаючи на пресовій конференції закликав відбути в наступному кінці тижня одноденний попереджуючий страйк робітників в цілому Совєтському Союзі. Незалежні профспілки СССР нараховують 60 міл. осіб, людей праці, загартованих і готових боронити інтереси робітників і селян. „Керівники цих профспілок не можуть більше мовчати, набравши води в рот, заявив Клочков, тоді коли країна переживає тяжку економічну кризу, а кремлівські керівники показують явно, що вони не можуть врятувати ситуації".

Страйк, напевно, відбудеться цієї п'ятниці і проходитиме під гаслом солідарности з робітниками вугільної індустрії, обдуреними урядом, Профспілки виступають також за знесення підвишки на харчові продукти і домагатимуться підвишки цін, щоб вирівняти інфляційний недобір. У заклику говориться, що СССР котиться у провалля, а кремлівське керівництво продовжує обдурювати народи і все, що вони тепер пропонують, це затягування тугіше паска і чекати результатів економічної експериментальної реформи, яка в теперішній ситуації може ніколи не прийде. Клочков навів приклад, що робітник в Російській федерації отримує на місяць найбільше 250 карбованців, тоді коли розхід родини, яка складається з чотирьох осіб, виносять 1,135 карбованців. Клочков не видвигав жодних політичних гасел, ані не домагався резигнації з посту президента СССР М. Горбачова. Цією справою натомість зайнялись політичні організації в республіках. Він підкреслив, що робітництво підтримує створення коаліційного уряду, який складатиметься з різних політичних партій і організацій, щоб в той спосіб раз і назавжди покінчити з комуністичною більшістю на всіх рівнях, яка ніколи не принесе розв'язки і добра для народів. Подібну ідею підтримував свого часу голова Верховної Ради РСФСР Борис Єльцин.

Совєтська преса, а зокрема „Ізвєстія", „Труд", орган профспілок та інші, поміщують сигнальні статті перестороги на адресу теперішнього керівництва. Пишуть про „епідемії" страйкарів, які можуть дуже легко перетворитися на революційні зриви. Засоби масової інформації сигналізують, що народи тратять терпеливість, не вірять у поліпшення життєвого рівня, готові на скрайні постягнення, які не принесуть розв'язки і можуть закінчитися кровопролиттям. „Але скільки можна терпіти?", — питається голови Ради Міністрів СССР Валентина Павлова, представник профспілок В.П. Щербаков, не отримуючи на свій запит жодної відповіді, кажуть політичні спостерігачі.

НА ЗУСТРІЧ З ПАПОЮ

Як повідомляє газета „Молодь України", на зустріч з Папою Римським Іваном Павлом ІІ до Мадярщини, країни, куди прибуде Папа 16-го серпня, поїде десять автобусів із закарпатцями. Цю послугу греко-католикам і римо-католикам зробив директор мукачівського туристичного комплексу „Латориця" Тиберій Фрідман.

М. ҐОРБАЧОВ ОБІЦЯЄ ПОДІЛИТИСЯ ВЛАДОЮ З РЕСПУБЛІКАМИ

Москва. — Пресові агентства і акредитовані в СССР кореспонденти інформують, що совєтський диктатор, генеральний секретар ЦК КПСС і президент СССР, Михаїл Горбачов, який, не зважаючи на передбачування, що його влада добігає до кінця, покищо затримав за собою обидва найвищі пости генерального секретаря ЦК КПСС і президента, і отримав в обидвох інстанціях, в Центральному Комітеті Комуністичної партії і Верховній Раді СССР свого роду „вотум довір'я". Правда, все це наступило не просто із сентименту до М. Ґорбачова, а після його обіцянок поділитися владою з республіками, принаймнеше з великими, переформувати Союз згідно з вимогами більшости республік і понизити ціни на товари першої потреби, зокрема харчові продукти.

Кореспондент газети „Ню Йорк Таймс" Францис Клайнс повідомляє, що домовленість між союзним урядом і дев'ятьма республіками, була свого роду несподіванкою для багатьох політичних спостерігачів, тим більше, що в цю гру було втягнено також Бориса Єльцина, голову Верховної Ради Російської федерації, який обіцяв підтримати переформовану систему, якщо в кремлівського керівництва будуть щирі інтенції. Поінформовані особи кажуть, що домовленість між президентом М. Горбачовим і представниками дев'ятьох, з усіх 15-ох республік, наступило на їх приватних нарадах, які відбувалися на підмосковській „дачі" з участю Ґорбачова, Леоніда Кравчука, Бориса Єльцина й інших керівників дев'ятьох республік.

Договірні сторони випрацювали також спільне звернення до страйкуючих робітників, зокрема до вуглекопів, із закликом до сотень-тисяч копальняних робітників, щоб вони повернулися до праці і таким способом допомогли політичним керівникам і економістам не тільки привернути спокій, але двигнути із застою совєтську економіку.

У світлі такого договору чи домовлености так званим правим силам в ЦК КПСС не вдались їхні заходи не то, що позбавити Горбачова влади, але навіть змусити його скласти докладний звіт про свою діяльність і стан в країні. В основному, інформує незалежне агенство „Інтерфакс", президент М. Горбачов говорив про новий договір, який був досягнутий на передодні відкриття пленарних нарад ЦК КПСС, тобто у вівторок, 23-го квітня і підписаний ним і речниками дев'ятьох республік.

Це не значить, кажуть політичні аналітики, що глибока криза, яка опанувала СССР зникне через ніч, але якщо керівники Союзу і республік будуть триматися букви домовлености, закінчать роботу над проєктом союзного договору, приготовлять і приймуть на З'їзді народних депутатів нову конституцію і, якщо М. Ґобачов дотримає свого слова, співпрацюватиме з республіками на базі повного суверенітету, відкине вимоги консервативних сил про вжиття фізичної сили для притишення конфліктів у республіках та не йтиме у хвості політики консервативних сил в компартії, генералітету армії і КҐБ, є всі вигляди для цього, що СССР може вийти з кризи без громадянської війни. Секретар Горбачова, Віталій Ігнатенко заявив кореспондентам, що праві партапаратчики хочуть помститися над М. Горбачовим за політику „перестройки" і демократизації суспільства, які хоч це не здійснені повністю, але вони кращі, як система із застійних часів. Очевидно, рятівники комуно-московської імперії, навіть лібералі типу Вячеслава Шестакова заявляють, що, мовляв М. Ґорбачов зрадив демократів, як тільки йому трапилися інша конюнктура до закріплення його диктаторської влади.

У Львові появляється фотографічно-мистецький журнал

Джерзі Сіті, Н. Дж. — Від початку 1991 року у Львові появляється квартальник „Світло й Тінь", присвячений фотографічному мистецтву.

Цей журнал це ще один доказ відродження національної культури і продовження давніх традицій. Він є безпосереднім спадкоємцем журналу тої самої назви, що появлявся у Львові як орган Українського Фотографічного Товариства в 30-ті роки.

Теперішнє видання хоче популяризувати фотографічне мистецтво перш усього України, але також інших республік та буде інформувати про праці фотографічних об'єднань.

„Світло й Тінь" виходитиме кожного кварталу, а ціна його на рік 20 карбованців.

Редакція надіється на підтримку зацікавлених фотографічним мистецтвом осіб в Україні і поза нею. Адреса редакції журналу: 290013 м. Львів, вул. Пушкіна, ч.8.

У Львові проходить фестиваль діяспорної музики

Львів (УКРІНФОРМ. Г. Красова). — Сторіччю початку української еміграції до Канади присвячений між народний фестиваль „Музика української зарубіжжя", що почався 18-го квітня у Львові. Ідею його проведення запропонувала Львівська Організація Спілки Композиторів України, а меценатами згодилися стати бізнесмени та діячі мистецтв різних країн — виходці з Прикарпатського краю.

На фестивалі, що продовжиться до 26-го квітня, широко представлена музика Вірка Балея, Василя Витвицького, Володимира Грудина, Мар'яна Кузана, Юрія Олійника, Юрія Оранського та інших.

Кращі концертні залі міста надано на цей час відомим артистам республіки, хоровий капелі „Трембіта", народним ансамблям „Легенда", „Антей".

Серед гостей — відомі канадські піяністи Люба та Іриней Жуки. За їхні гроші виготовлено меморіяльну дошку композиторові та піяністові Василеві Барвінському.

ПАМ'ЯТНИК КОБЗАРЕВІ

Хмельницьке. — За повідомленням газети „Молодь України", тут у центрі міста в сквері поблизу кінотеатру ім. Чкалова освячено і встановлено камінь, на місці якого незабаром буде пам'ятник Тарасові Шевченкові. Досі в Хмельницькому пам'ятника Кобзареві не було.

ГАЗЕТА ДЛЯ ПОЛЯКІВ

Львів. — Після півстолітньої перерви тут знову почала виходити „Газета Львовска". І хоч видання польською мовою виходитиме у Львові, призначене воно для всіх поляків, які живуть в Україні. Газета широко висвітлюватиме їхнє життя і побут.

Скільки їх буде ще таких Мар'янок?

Джерзі Сіті, Н.Дж. (О. Кузьмович). — Вони заходять несміливо до нашої редакції: прегарне 11-літнє дівча із молодою мамою. Але з ними їхня постійна опікунка, у якої живуть в Ню Гейвен, Лідія Фіцалович, і вона вміє відразу впровадити щирий, безпосередній настрій, в якому вже після кількох хвилин зникає страх і розпочинається сумна, а то і трагічна розповідь Люби Романич.

Вони жили завжди у Бродах в західній Україні, звичайним, спокійним, родинним життям. Найбільшою радістю для подружжя була їхня єдина донечка Мар'янка, яка росла здорова, як горіх і розвивалася прекрасно. Кожного літа мати їздила з донечкою на вакації — звичайно у ліси Білорусії. Так було і літом 1986 року — поїхали, як завжди, відпочивати і як завжди ходили на прогулки до лісу, мала ще тоді Мар'янка збирала квіти, ягоди, гриби — ніхто їх не остерігав, нічого вони не знали про небезпеку радіяції, ні було ніяких заборон.

Люба Романич (справа) з донею Мар'янкою і їхньою опікункою Лідією Фіцалович під час відвідин „Свободи".

А у листопаді 1990 року Мар'янка почала хворіти. Це не було нічого поважного, здавалося батькам, ось тільки простий втома, болі ніг, голови, а відтак горла, як при звичайній простуді. Але коли стан Мар'янки не кращав, батьки рішили шукати поради у лікарки. Ця взяла аналізу крови і казала негайно їхати до Львова в лікарню, щоб зробити пробу кісткового мозку. В тому часі була вже саме відкрита нова лікарня для дітей, що її директором є д-р Олександер Миндюк. І саме він ствердив жахливу для родини Романичів правду, що у Мар'янки лейкемія і в крові 97% злоякісних клітин. Що це означає, добре здали собі справу, мати учителька англійської мови та батько — дентист.

(Закінчення на стор. 7-ій)

У СВІТІ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПРОКУРАТОР Єгипту домагається смертної кари для вбивців спікера єгипетського парляменту. У цій справі в тюрмі сидять 25 мусулман-змовників, шість з яких мають докази, що вони не брали безпосередньої участи у вбивстві. Терористи хотіли також вбити міністра закордонних справ Абделя-Халіма Мусі, але їхні стріли зі скорострілів попали в автомобіль спікера ель-Макгуба.

ОБСТРІЛ РЕЖИМИНИ військами Афганістану міста Асабада, яке тепер є центром афганської провінції Кунар, яку контролюють муджагедини, спричинився до перервання переговорів між комуністичним урядом в Кабулі і антикомуністичними повстанцями у справі мирної розв'язки. Збомбардувавши ракетами місто, комуністи вбили не тільки чимало муджагединів, але найбільше постраждали цивільні особи. Совєтськими „Скадами", якими ще недавно диктатор Іраку Саддам Гуссейн обстрілював Савдійську Арабію й Ізраїль, Наджібулла обстрілював місто Асабах і там загинуло 400 осіб, а 700 було поранені. У зв'язку з цим заповіджені переговори між муджагединами, комуністичними представниками в Кабулі і речниками ООН, повстанці зірвали і запротестували проти плянового вбивства. Всі групи муджагединів підтримали рішення і назвали ракетний обстріл „бандитською акцією" комуністів.

ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ БАНК, який цікавиться вже віддавна зростом населення, опублікував результати опиту у якому говориться, що у випадку коли відсоток безробіття в Ізраїлі буде збільшуватися, громадяни, а особливо ті новоприбулі, які ще не вспіли акліматизуватися в новій країні, почнуть виїжджати і розпічнеться масова втеча молодої робочої сили. У 60-сторінковому звідомленні, яке було передано голові ізраїльського парляменту сказано, що до 1995 року рівень безробіття може досягнути 18 відсотків. Ініціятори опиту взяли до уваги також таку можливість, що до згаданого року до Ізраїля прийде 1 міл. емігрантів з СССР, 450,000 з яких будуть працездатні. В останньому кварталі минулого року рівень безробіття становив 9.7 відсотка, але він систематично збільшується і тим самим економічна ситуація погіршується.

АҐЕНТСТВА АССОШІЕЙТЕД Пресс і ТАСС рівночасно повідомили, що зустріч на вершинах між президентом З'єднаних Стейтів Америки Джорджем Бушем і генеральним секретарем ЦК КПСС та президентом СССР Михаїлом Горбачовим правдоподібно відбудеться в червні цього року. „Ані американська сторона, ані ми не плянуємо жодних змін", — заявив кореспондентам секретар президента Горбачова, Віталій Ігнатенко, який однак відмовився від коментарів і від названня точної дати зустрічі. Загально припускають, що визначенням дати займуться державний секретар ЗСА Джеймс Бейкер і міністер закордонних справ СССР Александер Безсмертних, які зустрінуться в Кисловодську. Віталій Чуркін, завідуючий відділом преси й інформації в міністерстві закордонних справ СССР, підтвердив, що Бейкер і Безсмертних говоритимуть про все.

В АМЕРИЦІ

РОБЛЯЧИ ЗАКИДИ УРЯДОВІ президента Джорджа Буша, що їхнім наміром, коли говорять про оновлення освіти в країні є тільки спроба вкоротити існуючі програми, демократичний сенатор з Массачусетс Едвард Кеннеді запропонував окремий законопроєкт, що забезпечував би можливість кожній дитині вступ до так званої „Передової програми". Згідно з його пропозицією, ця збагачуюча передшкільна програма для бідних дітей давала б на це право кожній такій дитині, так, як це є з Медікер, і не повинна бути залежною від фондів, що їх кожного року призначує Уряд.

У ВІВТОРОК, 23-ГО КВІТНЯ, громадська організація оскаржила Федеральний уряд у неспроможності увести в життя схвалений вже кілька років тому закон, що забороняє шпиталям відсилати пацієнтів до інших шпиталів, не поставивши діягнози та не давши їм першої допомоги. Покликаючись на дані Уряду, організація „Публічний громадянин" у своєму звіті пише, що державні урядовці ідентифікували 140 шпиталів і трьох лікарів, що 165 разів переступили цей закон, а були покарані тільки за 19. Ще у 1987 році, в праці опублікованій у „Журналі американської медичної спілки", стверджувано, що за приблизним підрахунком майже 250,000 пацієнтів у ЗСА кожного року є відкинені з шпитальних пунктів першої допомоги тому, що не були спроможні заплатити за своє лікування або належали до програми охорони здоров'я Медікей, яка виплачує низькі винагороди.

РЕЧНИК ПОШТОВОЇ СЛУЖБИ Майкл О'Гара сказав, що з уваги на помилку автора, який писав біографічні нотатки про Гюберта Гамфрі, Поштова служба буде змушена знищити 300 міл. поштових марок із зображенням Г. Гамфрі, на маргінесі яких було видруковано помилково дату коли він став віцепрезидентом. Ця помилка коштуватиме Поштову службу 580,000 дол., а запримітили її тільки тоді, як Пошта служба приготовлялася до святкового проголошення цієї марки із серії „Визначні американці", котрою мали вшанувати віцепрезидента Г. Гамфрі. На маргінесі 100-маркових аркушів сказано, що він став віцепрезидентом 1964 року, мало б бути, що його обрано 1964 року, а став він віцепрезидентом щойно після інвгурації в січні 1965 року. Довідавшись, що друкування нової марки коштуватиме понад пів міл. дол., головний начальник поштового уряду Антоні Френк відкликав попереднє рішення, заявляючи, що все ж таки помилка трапилась не на марці тільки на маргінесі.

ЗАПЛЯНОВАНИЙ НА 23-ГО КВІТНЯ запуск міжпростірного корабля „Дискавері" було відкладено до неділі або навіть на довше, бо інженери завважили фальшивий сигнал у пальні системі одного з головних моторів. Це вже друга з черги затримка, бо „Дискавері" мала бути запущена у простори на початку березня. Тоді проблема виявилась більш складною і ракету треба було забирати до ангари, щоби направити. Цим разом, як заявляють службовці Крайового управління аеронавтики і дослідження простору, все буде можна направити таки на ракетному пристрою.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

FOUNDED 1893

Svoboda (ISSN 0274-6964) is published daily except Sundays, Mondays, and holidays by the Ukrainian National Association, Inc. at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302.

Svoboda: (201) 434-0237 UNA: (201) 451-2200
Бюро УНС у Вашінгтоні: (202) 347-UNAW; (202) 347-8631 (факс.)

Postmaster: Send address changes to:
"Svoboda", 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302
Tel.: (201) 434-0237, (201) 434-0807, (201) 434-3036

Second Class Postage paid at Jersey City, N.J.

Передплата на рік $40.00, на півроку — $22.00, на 3 місяці — $12.00.
Для членів УНСоюзу $15.00 річно. За кожну зміну адреси — $1.00.
Чеки і "money orders" виставляти на "Svoboda".

Статті і дописи підписані авторами, не мусять відповідати поглядам Редакції. Редакція застерігає собі право в потребі виправляти і скорочувати надіслані матеріяли. Незамовлені матеріяли повертається тільки тоді, коли автор собі це виразно застеріг, долучивши заадресовану коверту з відповідною поштовою оплатою. — За зміст оголошень Редакція не відповідає.

P.O. Box 346 Jersey City, N.J. 07303

Роковини Чорнобильської трагедії

Дня 26-го квітня 1986 року вибух атомовий реактор у Чорнобилі на Київщині. Советські власті хотіли затаїти цю катастрофу і, може, це було би їм, вдалося якби не схвильовані запити від шведського уряду — що сталося, що над водами Балтійського моря і узбережжя Швеції настала така сильна радіяція. Відповідь була заспокійлива, легковажна, що стався „невеличкий нещасливий випадок". Згодом виявилося, що вибух у Чорнобилі дав кількакратно сильнішу радіяцію, як скинена на місто Гірошиму в Японії у 1945 році американська атомова бомба. Понині докладно невідомо, скільки осіб згинуло безпосередньо в наслідок вибуху і скільки померло, як жертви радіяції. Посьогодні невідомо, теж скільки осіб евакуйовано й куди та скільки й коли вони вернулися. Все воно було і далі є окутане тайною, дармащо і тоді правив уже в Кремлі Міхаїл Горбачов, той сам, що проголосив гласність. За обрахунками західніх фахівців — безпосередньо згинуло яких тисяча осіб, — офіційна дата по нинішній день подає 31 жертв. Слідство, що його вели чужинецькі фахівці, виявило, що основною причиною катастрофи була партацька конструкція. До цього дійшло недбальство мало і погано вишколеної адміністрації. Наші люди в Америці отримували листи від рідних і приятелів в Україні, в яких говорено езоповою мовою з уваги на цензуру, що в Україні всі матері співають сумну пісню „Не плач Рахиле". Скільки насправді народилося калік від матерів, затруєних радіяцією, і скільки їх померло — ніхто ніколи не знатиме.

Є ще інші, пов'язані з Чорнобилем загадки. Ось, у серпні 1986 року советська делеґація складала звіт про чорнобильську катастрофу на конференції Міжнародної аґенції атомової енергії. Преса хвалила нібито щирість і одвертість голови цієї делеґації, академіка Валерія Леґасова. Коротко після того Леґасов наклав на себе руку. З якої причини? Чи може дійсно сказав забагато правди і мав з цього приводу клопіт від КҐБ?

Чорнобильську трагедію історія поклала біля трагедії з примусовою колективізацією, сільського господарства, що спричинило голодову облогу, в якій згинула ціла українська хліборобська верства, всі ті, які любили землю. Андрій Боголюбський, князь суздальський зруйнував Київ у XII сторіччі ще перед нападом татар. Зруйнування Січі й спалення Чигирина сталося після нещасного бою під Полтавою у XVIII сторіччі. Після першого вмаршу Червоної армії до Києва в добі „воюючого комунізму" — знову на вулицях стріляли смільчака, що говорив голосно по-українськи. Шевченко не задарма назвав Хмельницького за Переяславський договір „нерозумним сином", — большевики поставили йому пам'ятник на Софійському майдані з булавою у руці простягненою на північ. Цей північний сусід України — це її нещастя, її трагедія.

Але так якось Господь мудро уладив світ, що й нещастя приносить якесь добро. Рішення Верховної Ради про суверенність України сприйняли в липні минулого року також російські, польські й жидівські голоси. Вони голосували „за", бо тямили Чорнобиль. І коли надиво створюється територіяльний патріотизм, то це наслідок економічної експлуатації України Москвою і будування в Україні дрантивих атомових реакторів. Провідники жидівського світу раз у раз пригадують своєму молодому поколінню пережитий за Гітлера голокост. Українська політична думка завершилася висновком, що ворогом України число один є таки Москва, є московський імперіялізм у сучасній постаті партократії. Якщо Борис Єльцин доказав би, що росіянин може бути патріотом свого народу але не загарбницьким імперіялістом — то став би світлою постаттю в історії Сходу Европи. Покищо не можемо забути Чигирина, великого голоду і Чорнобиля. Свого часу Горбачов радив українцям іти не шляхом Симона Петлюри, а Миколи Скрипника. Але Микола Скрипник який орієнтувався на Москву, стрілив собі в лоб, побачивши свою помилку.

Михайло Кучер

НАСЛІДКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Україна має головну і невідкладну програму-завдання — ліквідувати наслідки Чорнобильської катастрофи атомового електростанції. Ця програма полягає в переселенні 4.473 чоловік з 19-ти пунктів, тому що там опромінення за 70 років у тамошніх людей перевищить 35 бер.

Давно вже відомо, що 35-ти берна коцепція не медична, а спеціяльно політична. Оті 35 бер безумовно додадуть до 2-30 берів, які так за життя отримує людина. До цієї кількости берів ще треба додати обов'язково згубний вплив хемічних занечищень води, повітря і землі.

Крім того оті „вчені" Советського Союзу досі не можуть виявити дозу опромінення, яку людина отримала по сьогоднішній день в наслідок катастрофи, яку й досі в СССР злочинно називають отак собі випадком, майже, що не звичайним.

Досі вирішено виселити з 19-ти сіл, але розтягнути таку акцію до 1993 року, а до того „виявити бажаючих не поїхати" з територій з рівнем забруднення від 10 кюрі на один квадратний кілометр і вище. Як вище?

1988 року міністерство охорони здоров'я у СССР прийняло норматив нижньої межі можливого ризика: „Межа індивідуальної нижньої дози за життя встановлено для населення контрольованих районів РСФСР, БССР і УССР, що підлягали радіоактивному забрудненню в наслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС". Там обоснована 35-ти берна концепція життєвої дози, вище якої проживання заборонене для населення.

Але в країні „зрілого соціялізму" усі нижні дози за якийсь час перетворюються в межі можливого ризику і ризика. Так було і в Чорнобильському випадку. При дозі 35 бер переселення не рекомендується, або фактично забороняється. Чому? Дуже просто. Людині правительство гарантує — безпечне проживання до самої смерті. Автор такої концепції Національна комісія радіологічного захисту Міністерства охорони здоров'я СССР. На якій основі таку „концепцію" прийнято? На основі відсутности побільшення ракових захворінь, генетичних порушень і патології у нащадків. Але у нащадків виявлено багато захворінь і впливу на вагітність жінок. Такі явища можна виявити при дозах нижче 35 бер за життя.

Недавно на території катастрофи ЧАЕС проводилась неофіційна експертиза. Експерти дістали матеріяли медичної служби Брянського обласного здоровельного управління, в тому Новозибківського акушерного дому і Міністерства охорони здоров'я УССР, і поліського центрального районового шпиталю.

Згідно з тими даними в пораженних радіацією районах спостерігається збільшення захворінь верхніх дихальних шляхів, шлунково кишкового проводу ендокринної системи, порушень імунітету, психічний розстрій, хвороби кровообігу, неправильности в процесах вагітности. Помітні цитологічні біохемічні та иммунні порушення. Розповсюджена гіперплазія щитовидної желези у дітей та рак такої железі. В наслідок такий аномалії-мертвороджені діти, спонтанні аборти, поява генетичних змін. Захворіння досягли від 50 до 100 відс.

Свого часу та й тепер злочинний московський окупаційний уряд, включно з українським маріонетковим на службі Москви, заховали розміри катастрофи, а з тим і втрачено час на протизаходи. І насьогодні невідомі справжні розміри забрудненої території стронцієм, плутонієм і гарячими частинками. Крім того офіційні величезні забруднення території цезієм ховають у собі величезні різниці, що знаходяться у середині „ізо літ".

Ось приклади з селом Поліське. Згідно з Державним комітетом СССР гідрометодології СССР середня кількість забруднення села 24.7 кюрі на квадратовий кілометр. „Комбінат" знайшов щось далеко гірше — рівень забруднення хитається від 12 до 112 кюрі на квадратовий кілометер.

На сорока відсотках території Поліського району інтенсивність гама проміннювання більша 80 мікрорентгенів на годину. Це значить у чотири-шість разів більше допустимого рівня. Кому вірити? „Гідромет" зробив 200 проб, а „Комбінат" 1.700. І така „середність" властива не тільки Україні, Білорусії, але й РСФСР.

До зовнішнього опромінення жителів згаданих районів додається „внутрішня небезпека" — отруєна радіацією питтєва вода і харчі. Допускається також вища від середньої норми концентрат нітратів. В криницях міста Новозибкове Брянської области кількість нітратів доходить до 300-400 на літр води.

В програмах України і Білорусії сільсько-господарські праці дозволені на землях з насиченням забрудненя до 40 кюрі на квадратовий кілометр. У тому випадку правительство знаходить дивний вихід із становища, вживаючи поганий советський сленг — дає колгоспам „інший профіль", себто переводить їх із зернових господарств на годування худоби. Це ніби „добре"? але що тоді робити з радіоактивним м'ясом? Місцеве населення не має „чистих" привозних харчових продуктів, то вживає свої, радіоактивні. Жодна республіка не хоче купити радіоактивне м'ясо. Тому довгі поїзди з радіоактивним м'ясом безнадійно блукають Советським Союзом і врешті глибоко в землю закопують нездорове м'ясо. Це називається „ходячими могильниками". Така політика може викликати небезпечні соціяльні вибухи з поганими наслідками. І саме життя вимагає від маріонеткового комуністичного „українського" уряду відповідної діяльности на забруднених територіях, але її не видно.

Садити ліси на затруєних

(Закінчення на стор. 8-ій)

Жертви Чорнобиля шукають допомоги і її знаходять

Десятки листів надходять до нас з України з проханнями допомоги тим, які є жертвами радіяції атомового вибуху в Чорнобилі. Тих листів стає щораз більше, як щораз більше хворіб пов'язаних із радіяцією появляється в Україні.

...Звертаюся до всіх вас: віруючих і невіруючих, дітей і батьків, багатих і бідних, українців і людей усіх національностей. Допоможіть врятувати життя моєї єдиної донечки Тетяночки. Її забирає страшна хвороба — левкемія. Люди добрі, в змозі допомогти бодай копійкою-мідяком, карбованцем чи іншими грішми — валютою. За кордоном готові вилікувати мою доньку, але потрібні гроші, багато грошей. Молю Бога, вас, на колінах прошу: допоможіть. Згасає моя дитинонька. Моя вічна молитва — за вашу доброту...

...В 1983 році я був направлений з Львівщини на чорнобильську атомну електростанцію. Жили з дружиною Ганною і сином Олегом в місті Прип'яті. Встрашенну своєю подальшою долею ніччю, тобто в квітневу ніч, коли сталася аварія, я працював на станції і був свідком тих жахливих перших годин. Потім приймав участь в ліквідації наслідків аварії. Дружина з сином і з дочкою Наталею, яка по нещасливій долі народилася за 18 днів до зриву реактора, евакувались з Прип'яті спершу в сусідній район, а потім вже ми всі разом повернулись на свою батьківщину — місто Львів.

Останні два роки нам було особливо важко: часто хворіла Наталочка, економічна криза в країні сильно відчулась на нашій сім'ї, не було ліків, вітамінів, та іншого найнеобхіднішого. Але нам допомагали добрі люди нашої України з інших республік. Але особливо відчутною допомогою була в ЗСА: Григоровичів, Максимовичів і Черниченків. Їхнє тепло чутливих сердець зігрівало нас в самий важкий час. Дай Боже їм здоров'ячка і щастя...

Микола Мухоїд

Чорнобильська вдова

Часів свавілля наплива
великим явищем тривоги.
Іде чорнобильська вдова
сумна молитвами до Бога.

Нічого рідного не жде,
бо мовчазне років чекання
на цвинтар погляди веде,
де і залишиться востаннє.

Його несло усе село
мого трагічного Полісся,
коли палало горе злом,
немов нудьгою блідо місяць.

Іще турботами жива
там зайва вимушеність праці.
Іде чорнобильська вдова
крізь невгавання радіяції.

Вона приречено не жде,
немов подачки, переселень,
бо сум пригнічених щодень
уже суцільний невесело.

Його у траурі село
сухого літа заховало,
коли спекота непролом,
вогнем підступності тривала.

Часи минули здивувань,
адже уярмлює тривога.
Іде чорнобильська вдова
сумна молитвами до Бога.

КОРЕСПОНДЕНТ АҐЕНТСТВА Ассошієйтед Пресс Джан Помфред інформує з Теграну, що іранський уряд не має наміру віддавати Іракові всі заховані в тій країні воєнні літаки, які збереглися від знищення, але не всі були боєздатні з огляду на брак деяких частин. Тепер іранські летуни й техніки вже навіть позміняли позначення літаків на „свої". Про ці справи говорив з кореспондентами також міністер закордонних справ Ірану Алі Акбар Велаяті, який підкрслив, що тільки 22 літаки будудть віддані Саддамові Гуссейнові.

Д-р Олег М. Волянський

„ДОРОГОЮ ОБМАНУ"

I.

Під заголовком „By Way of Deception" (Дорогою обману") появилася минулого року, книжка у видавництві „Ст. Мартін Пресс, 175 — 5 авеню, Ню Йорк, Н. Й. 100010. Автори книжки — Віктор Островський, уроджений у Канаді, колишній офіцер секретної служби Моссад в Ізраїлі, та Клер Ґой, відомий канадський автор і журналіст. Моссад намагався не допустити до появи цієї книжки і пробував підкупити, а відтак застрашити Островського так, що він мусить ховатися, а коли книжка вже була надрукована то, на вимогу уряду Ізраїля, нюйоркський суддя заборонив книжку розповсюджувати, мовляв, її поява загрожувала б життю багатьох ізраїлських громадян і була б шкідливою для уряду Ізраїля. Ця заборона проте збільшила зацікавлення цією книжкою і, коли апеляційний суд анулював рішення судді, вона швидко стала „бест селлером", та вже вийшло її восьме видання.

Віктор Островський виеміґрував з родиною з Канади до Ізраїля. Там він служив при війську, а відтак, з патріотичних мотивів, маючи ідеалізоване поняття про Моссад, рішився вступити до цієї організації. Після трьох років багатостороннього й інтенсивного вишколу, де вчили, між іншими, як фальшувати документи, як змінити свою ідентичність, як вербувати аґентів, як тортурувати та вбивати, він став офіцером Моссаду, „Куца". Коли взяти під увагу факт, що Моссад має у цілому світі лише 30-35 офіцерів, не дивно, що Островський мав доступ до багатьох таємних документів і у своїй книжці розкрив деякі, глибоко засекречені дії Ізраїля. Співавтор книжки Клер Ґой пояснює читачеві, як це може бути, що така мала кількість офіцерів Моссаду може провадити успішні дії у численних країнах. Він каже, що офіцери Моссаду можуть завжди рахувати на співпрацю інших жидів, за зокрема на підтримку жидівських добровольців „Сіянім", яких наприклад, у самому Лондоні є біля двох тисяч.

Вже під час вишколу в організації Моссаду Островський почав у ній розчаровуватися. Він завважив вкрай неморальну поведінку провідників „Моссаду" в їхній централі. Вони використовували, для своєї приємности, молоденьких працівниць їхнього бюра, влаштовуючи там оргії, а навіть використовуючи своє становище, зводили жінок працівників Моссаду, хоч цими жінками мали моссадівці опікуватися, в той час, коли їхні чоловіки працювали для Моссаду за кордоном. Цей стан характеризує Островський словами: „Я думав, що ввійшов на Олімп, а я знайшовся у Содомі і Гоморі".

У книжці „Дорогою обману" знаходимо докладний опис ресурсів головної квартири Моссаду, зокрема комп'ютерів, що мають мільйони різних інформацій, головно про арабські країни, особливо про „ПВО". Ми довідуємося, що наприклад, шофер і особистий охоронець Яссіра Арафата був аґентом Моссаду та інформував про пляни ПВО. Також урядовець міністерства закордонних справ Сирії був на службі Моссаду і. т.д.

Книжка написана цікаво, часами читається її немов сенсаційний роман, коли автори описують деякі спеціяльні події, як бомбардування Ізраїлем іракського атомового реактора, різню палестинських біженців у таборах „Сабра" і „Шатіліла" у 1982 році в Бейруті, що її вчинили члени т. зв. „Християнської Фаланги", за згодою ізраїльських військових властей, які приглядалися як „Фалангісти" вбили 800 безборонних мужчин, жінок та дітей. Цікаві є описи дій відділу Моссаду, що зветься „Метсада", або „Каменюте", що займається вбивством невигідних Ізраїлеві людей. Ми довідуємося, як Ізраїль розбудував свою власну атомову зброю; цікава є також інформація, як Моссад працював проти президента Джиммі Картера, який, як відомо, змусив Ізраїль повернути Єгиптові окупований території, Моссад, вживаючи підслухові апарати, записав таємну розмову Ендрю Янга, чорного американця, що був амбасадором ЗСА до Організацій Об'єднаних Націй і приятелем президента Картера, із представником Палестинської Визвольної Організації. Моссад призвів до резиґнації Янґа.

Закінчення буде.

Олександер Тесленко

„ЯК ЗУСТРІТИСЯ З БОГОМ?"

Подаємо виїмки із першого тому роману про Чорнобиль пера письменника-фантаста і лікаря О. Тесленка, що в три дні після 26-го квітня 1986 року був змобілізований до Чорнобиля. Після перебування там, приїхав вже хворий і помер як жертва Чорнобиля 12-го червня 1990 року на 42-му році життя. Свого запляннованого роману не закінчив, смерть зупинила його на першій частині. У виїмках з того першого тому містимо зміст листів, що автор і герой роману пише зі „Зони" додому та до приятелів. Рукопис О. Тесленка знаходиться тепер в редакції нашого щоденника. Ред.

...Ще ніхто офіційно на знав про аварію на реакторі, а сіямський кіт Головатий вже відмовивися виходити навіть на балкон. Ніякою силою його не можна було вигнати. Справляв нужду просто в кімнаті під батареєю. Кілька разів був жорстоко битий. Але на вулицю й навіть на балькон не виходив. А вже коли всі дізналися, що на вулицю краще не виходити, тоді Головатому полегшало — його припинили, бити...

...„Дорога мамуню! У мене все гаразд. Не хвилюйся. Ти просиш, аби я більше писав про себе і про те, чим я займаюся. Добре. Я санітар у реанімаційному відділенні! Командир — дуже чуйний і грамотний чоловік. Атмосфера у нас хороша, не турбуйся.

Я писав тобі про портрет Пушкіна на цупкому картоні. А сьогодні наш майор Крикун десь знайшов серед скарбів смердючого сарайчика надпис, який висів і в бібліотеці на твоїй роботі. Цьому шматку цупкого картона поталанило більше, ніж портрету Пушкіна. Майор прикрасив ним стіну складну з армійською амуніцією. 'Где нет труда, там рози не растут!"

Ми вже почали нарешті працювати. Ми обслуговуємо загін військових хеміків. Нещодавно трапився цікавий випадок. Привезли штабною машиною молодого хлопця з проханнями якомога швидше і якісніше включатися у процес його врятування. Він десь схопив 112 рентґен. І ми всі дійсно ставилися до нього інстинктивно співчутливо, як до каліки, як до потенційного смертника, навіть якби ніхто зі штабу й не просив би нас про „швидкість та якість". Однак через два дні приїхав „особіст" і забрав із собою „постраждальця". Офіцерам було лаконічно сказано, що „хворий" піде під трибунал, оскільки незаперечно доведено, що він, працюючи в бриґаді з шести чоловік по вісім хвилин на добу в небезпечній зоні, закопував свій японський дозиметр-медальйон у зоні, аби він набрав побільше рентґенів. Дозволивши його власникові пошвидше комісуватися. Решта з тої бриґади мали на своїх лічильниках-накопичувачах від 8 до 12 рентґенів.

Іванові Прудкому дали тільки відпустку, коли прийшла телеграма, що в його батька інсульт (чи інфаркт?). Ти ж пам'ятаєш Івана Прудкого? Його батько лежав в реанімації. За десять днів Іванової відпустки батько не помер. І через десять днів Прудкий мусив повернутися до частини.

Про що ж іще написати тобі, мамуню, аби виконати твоє прохання і аби ти не хвилювалася? Аби ти знала про мене теперішнього побільше.

Одне слово, за мене не хвилюйся, мамо. Я нікуди тікати не буду. Цілую, обнімаю. Привіт усім. Твій син".

...На дев'ятий день нам несподівано видали респіратори. Хоча зупинилися ми ніби в дуже чистому районі. А коли наша колона проїздила Іванків, хтось сказав, що за бортом — рівень радіації майже один рентґен на годину. Дозиметрист був лише один на всю нашу величезну колону, ця інформація просочилася, мабуть, від нього. Однак тоді ми ще не мали респіраторів. Хто як міг затулявся хустинкою чи цивільним шарфиком. Хтось полою армійської, ще мабуть, чистої шинелі.

Ми дивилися у вікна, а назустріч нам їхала безкінечна колона машин, переважно автобусів з дітьми впереміш із сільськими возами, які слухняно тягнули коні, не відстаючи від автобусів".

...„Привіт, Василю! Чомусь захотів тобі про це написати, використовуючи свої „самоволки" на сільську пошту, які, так мені видається, ґарантують недоторканість листування. Може, мені так тільки видається, але ... Тобі мої листи нічим не загрожують. А ти ж тільки — письменник. І я хочу, аби ти знав якомога більше. Відчував і розумів якомога більше.

Кілька днів тому у всіх частинах, що служать в зоні Чорнобилю-Прип'яті утворилися загони для боротьби з бездомними тваринами. Оголосили перед строєм і в нашому медсанбаті (медично-санітарний батальйон), що утворюються такі загони, і якщо є ентузіясти , то треба зголоситися. І відразу ж було доповнення — бездомних собак і кішок можна і треба стріляти, але основне завдання цих загонів дещо інше. Боротьба з мародерами, які з'явилися в районах, звідки населення було цілком евакуйоване. До всього ж, було дещо іронічно кинуто, що мародери мають такі костюми радіаційного захисту, яких ніхто й не бачив у нашому медсанбаті. Тож відрізнити мародера від будь-якого дуже легко. І стріляти в нього можна і треба без попередження.

Я записався до одного такого загону..."

...„Після роботи в зоні й після прослуховування кількох лекції, розрахованих на підняття нашого духу, мені спало на думку, що хтось цілком може додуматися проводити реґулярні лекції про міжнародне становище чи проблеми екології безпосередньо на четвертому реакторі. Кожен мав би можливість і право схопити свої заслужені рентґени, не відчуваючи себе ані в чому обділеним, а потім решту життя гордитися, що саме на четвертому реакторі в самому пеклі він прослухав дуже цікаву й корисну лекцію".

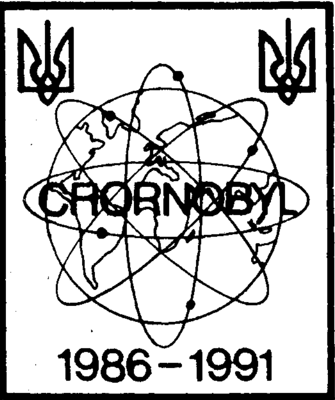
...„Хлопці, мені вже п'ятдесят сім років. Я все життя прагнув учитися в молодих. Але марно. Хлопці, у вашого покоління я нічому не зміг навчитися. Нічому!"

...„Синку, не ображайся на сучасних вчителів. Вони нещасні люди. Життя змусило їх бути вчителями, а самі вони того не прагнули і не мали ніяких здатностей. Але не всі, синку. Повір, що серед твоїх вчителів чимало й хороших фахівців. Але ти мусиш бути дуже уважним, аби помітити їх, не пропустити. Саме в них ти мусиш чомусь навчитися. Знання потрібні тобі, і якщо ти колись відчуєш власну мізерність і безпомічність, то винен будеш тільки ти. Не вчителі будуть винні. Жити тобі. А зараз так багато можливостей — книжок, фільмів і розумних людей довкола. Синку, не ображайся на сучасних вчителів. Вони нещасні покручі. Пробач, що пишу тобі з психіятричної клініки, але ж ти розумієш, що я просто дуже втомився".

...— Я не понял, какое у вас конкретно задание? — нарешті запитав втомлений генерал молодого журналіста, котрий вимагав пустити його до четвертого реактора.

— Смотреть, слушать й думать товариш генерал!

ЧОРНОБИЛЬ — ВІДКРИТА РАНА УКРАЇНИ

Олекса Білянюк

ПОМИНКИ ЧИ ДОРОГОВКАЗ?

(Коментар в п'яту річницю Чорнобиля)

Відзначення роковин смертоносної чорнобильської катастрофи стало річним ритуалом смутку не лиш на Україні, але і в усьому світі. Так воно повинно бути. Та в багатьох випадках ці траурні святкування зводяться до поминків над минулим лихом. На жаль, таке ставлення до горезвісної річниці ніяк не оправдане. Бо хоча внаслідок ядерної аварії в Чорнобилі вже загинуло сотки людей, неминучою є надвишка смерт ності населення у наступних десятиріччях, зумовлена чорнобильським опроміненням. Жертви цеї надвишки будуть нараховувати десятки тисяч, а то й сотні тисяч дітей, жінок і чоловіків. Тому не вистачить уболівати над минулим, а ще треба робити висновки на будуче і запевнити, щоб ці жертви не були даремними.

Ми часто чуємо оправдання, мовляв, ядерна енергія є безпечна, а вину за жахливу чорнобильську трагедію несе горстка безвідповідальних інженерів і техніків. Це оправдання голосить совєтське Міністерство енергетики й електрифікації, але підхоплює його теж західній ядерний табір. Таке „оправдання" є новою небезпекою. Бо чорнобильські інженери і техніки не були якимись злочинними виродками. Вони лише були вихованцями тоталітарної командної системи. В роках 60-их, 70-их і 80-их до Чорнобиля — девізою цієї системи було: „Атомна енергія безпечна і нешкідлива: лише вороги прогресу осуджують атомну енергію". Цей лозунг настирливо і безперебійно повторювано усіми засобами масової інформації. І люди повірили. Повірили теж інженери й техніки, та діяли співмірно до навіяного їм почуття безпеки. Вони не були зневажливими авантюрниками, а продуктом безвідповідального переконування про беззастережну надійність ядерної енергії. Тому першу і головну відповідальність за чорнобильський жах несуть не інженери й техніки, а верхівка централізованого правління. Переконування про безпечність ядерної енергії продовжується і тепер. Мовляв, ми дістали научку, зробили відповідні удосконалення, і тепер вже все гаразд. Саме в такому заспокоюванні є загроза нових нещасть. Тривалість робочої здатности обладнань ядерних реакторів є обмежена. Існує постійна загроза, що співпадіння непередбачених неладів в одному з 426 працюючих реакторів нашої планети може мати страхітливі наслідки. Про таку загрозу свідчать часті припадки, останньо в Японії, де 9-го лютого 1991 в реакторі у Мінамі луснув 19-літній холодильний водопровід. Якщо б не спрацювала аварійна система охолодження (наглого затоплення цілого осередя реактора), Японія могла бути потерпіти аварію подібну до цієї, що з її наслідками все ще, після 12 років , не впоралася Метрополітан-Едізон компанія на Тримилевім острові вПенсильванії.

Єдиний правильний шлях — сказати правду: Атомна енергія крайньо небезпечна. Щоб зменшити риск атомних аварій треба не лиш добрих техніків та інженерів, але ще треба, щоб вони в кожну хвилину були свідомі неймовірного нищівного потенціялу, що ним вони управляють. Вони мусять бути всесторонньо вишколені та вправлені вмить запобігати найрізноманітнішим непередбаченим загрозам. Ядерні централі мусять бути обладнані схемами безпеки, що їх довільно вилучувати неможливо. На це все треба багато більше коштів, як досі на безпеку ядерної енергії призначувалось.

Тож не обманюймо себе: ядерна енергія є небезпечна і коштовна. Але також не дурім себе, що ми без неї можемо обійтися. Ще довгі десятки років вона незаступима. Якщо ми хочемо мати світло в хаті й електрику для праці заводів — ми без атома покищо не обійдемося. Теж не забуваймо, що палення вугілля вже принесло більше жертв, як Чорнобиль принесе у всьому майбутньому. А нафти за кілька десятків років вже не буде. Що тоді?

Ми спали. Ми далі спимо під сонцем, що в кожну хвилину нагадує нам: учіться використовувати мою енергію, вона щедра і надійна. Розвивайте масові фотоелектричні елементи, споруджуйте тисячі електро вітряків на узгір'ях де постійно віють вітри, поневолюйте на велику скалю енергію морських хвиль, розгортайте всі інші вже відомі можливості та придумайте нові. Та вчіться ощаджувати енергію і користуватися нею видайно: от у Швеції якість життя вища чим в ЗСА, а там енергії на особу витрачають половину того, що в Америці. Ми дбаємо про сьогодні, забуваючи про завтра. А завтра ні нафти, ані газу, а післязавтра навіть вугілля ні урану не буде. Та буде сонце. І чи схочемо ми чи ні, людство змусить навчитися використовувати його енергію. Але тому, що ми до цього беремось нерішуче, нашим дітям і внукам спершу доведеться перетерпіти грізну енергетичну кризу.

Чому ми не вчимося з досвіду? В багатьох країнах люди пізно почали дбати про чисту воду і чисте повітря і тепер платять за свій недогляд затруєними ріками, мертвими лісами і перед часною смертністю своїх дітей. Спершу ми думали, що уряди, відомства та керівники промисловости не допустять до знівечення навколишности. Як ми помилялися! У них свої обрахунки і всі вони на коротку мету; доля будучих поколінь в ці обрахунки не укладається. Якщо тепер, з великим опізненням, починають діяти закони про охорону природи, то лише завдяки масовому тискові посполитих громадян.

Тепер на горизонті енергетична криза. З гіркого екологічного досвіду ми вже повинні знати, що уряди, відомства та керівники промисловости заздалегідь й добровільно запобігати не стануть. Чим пізніше ми почнемо серйозно, всесвітнім маштабом розвивати альтернативні джерела енергії, тим суворішою і болючішою буде ця криза для наших дітей. Тому кожне відзначення роковин чорнобильського горя хай стане відновленням і посиленням нашого рішучого домагання, щоб усі уряди зачислили розвиток альтернативних енергій до своїх найголовніших завдань. Лиш так ми скоротимо час в якому нашим дітям і онукам ще доведеться жити під дамоклевим мечем нових Чорнобилів.

Юрій Зилюк

ПОПІЛ ЧОРНОБИЛЯ — В МОЄМУ СЕРЦІ

(Розповідь очевидця)

Містимо виїмки із документального нарису, який автор написав на основі щоденників, котрі він провадив протягом трьох місяців свого перебування в Чорнобильській зоні в 1986 році. Автор застерігається, що писав ці записки не як письменник, а лише як очевидець в „ранзі простого журналіста".

В той час, коли почав підвищуватися рівень радіо активного випромінювання на шкільному подвір'ї в селі Новосілки, в іншому селі Хойницького району — Бабичах сталася подія, про яку хотілося б розповісти окремо.

Бабичі знаходились не межі зон відчуждення і підвищеного контролю. Якраз на околиці цього села наш маршрут повертав на дев"яносто, градусів. Бабичі повністю попали в зону відчуждення, цивільний транспорт доїжджав лише до околиці, де біля шлагбауму чергували міліціонери, і повинен був повертати направо.

Звичайно в зону відчуждення їздили лише машини з пропуском „всюди" (в тому числі і наші дозиметричні машини) і зрідка, маючи спеціальний дозвіл, колгоспний транспорт. Та на цей раз, проїжджаючи на зворотнім шляху мимо шлагбауму, ми побачили зразу кілька автобусів, котрі рахувались до пропускного пункту з боку села. Один з них був службовим, з кіноапаратурою, в решті сиділи дорослі і діти. Часу на розпитування в нас не було, однак і без того стало зрозуміло, що вся ця кавалькада поверталася з кінозйомок. Але що робило в зараженій зоні цивільне населення? І, головне, діти...

Відповідь на це запитання я отримав відразу ж після того, як здав дані розвідки в штаб і зустрівся в наметі з командиром тієї нашої дозиметричної машини, котра їздила через Бабичі в зону виселення. Виявилось, що білоруські чи то телевізійники, чи кінодокументалісти вирішили зробити фільм про те, як живуть і вчаться діти в школах.

Дітей, як розповідав наш розвідник, знімали камерами біля школи в самій школі, просили їх там побігати, погратися і, звичайно ж, якомога більше посміхатись. Ось, мовляв, які ми веселі. Життя в Бабичах б'є ключем, діти ходять собі в школу, все прекрасно — нема ніякої радіації!

Обговорюючи ввечері в наметі цю подію, всі ми були до глибини душі обурені. Але ще більше, ніж нас, обурив цей знайомий всім нам пропаґандистський трюк жителів навколишніх сіл. Чутка про „художників з камерами" облетіла район за один день. І вже на наступний мені дово- вже на наступний мені доводилось чути в селах повні розчарування, гіркоти, а то й злости слова людей про те, як „брешуть нашому братові". Населення заражених районів хотіло, щоб всю правду про наслідки аварії на АЕС знали не тільки вони, ті, хто попав в біду, — а щоб знали про неї всі. Правду а не спекулятивну пропаганду, зроблену до того ж, як це було в Бабичах, на здоров'ї дітей.

Я не знаю, чи зробили цей фільм, чи вийшла в етер ця передача. Та ці моральні втрати, котрі несе суспільство від подібної інформації і навіть від самих тільки спроб зібрати її, „організувати", не можна порівняти ні з чим. І колись вона стане могутньою зброєю проти самої системи. Бо рано чи пізно правда про Чорнобиль вийде на поверхню і світ взнає її. Всю, без обмежень.

У день мого від'їзду з Чорнобиля я з Юрченком зранку ще раз подався у Прип'ять. Подорозі нам зустрілось кілька машин, в яких їхали чоловіки і жінки в цивільній одежі. Олександр Юрченко пояснив, що сьогодні на майданчику прип'ятського поста державної автомобільної інспекції при в'їзді в місто будуть проводити списання легкових автомобілів, , „забруднених" радіонуклідами, які належали місцевим жителям. Ось людей і пропустили в зону, щоб вони могли взяти участь у цій процедурі.

Як і належить, на посту нас зупинив міліціонер перевірити перепустки. В старому „Запорожці", припаркованому на зупинці, сиділа худенька бабуся в чорній хустині, зав'язаній по-сільському під підборіддям. Мене вразив її погляд, направлений на недалеке вже місто: якийсь потойбічний, згорьований, що ніби молив Бога про щось, лише їй одній відоме.

Про що думала ця жінка, котра, напевно, жила тут з дітьми няньчила онуків? Про те, що вже ніколи не буває в своєму будинку? Про знайомих і сусідів, які живуть тепер в різних місцях і яких уже не побачить? Про майбутнє дітей і онуків, вигнаних цією бідою з рідних осель? А може в ці хвилини вона молилася за те, щоб ніколи більше не зазнали люди такої страшної напасті...

Від'їжджали назад опо лудні. З-за хмар виглянуло сонце, освітило вулиці Прип'яті і вони зразу стали веселішими і навіть ніби чистішими. На тротуарі сидів старий крук і скрекотав посорочому. Видно, і цих всюдисущих птахів, що враз стали господарями міста, пригнічували незвична тиша і безлюддя дворів, і вони по-своєму розважались.

На околиці міста, де була розташована пожежна частина, нам зустрілася колона червоно-білих ЗІЛів, (автомобілі заводу ім. Ліхачова), котрі рухались в бік АЕС. І хоча їхали вони, напевно, поливати водою територію станції, помалу, з вимкнутими сиренами, у мене раптом тривожно забилось серце. Суворими стали враз і обличчя моїх супутників — дозиметристів. В цю хвилину ми, напевно, подумали про одне й те ж. Про ту, опалену злим багряним сяйвом, ніч, в яку під завивання сирен виїжджали звідси молоді хлопці назустріч смерті.

Згадались рядки з недавно прочитаного вірша, присвяченого чорнобильській трагедії:

Я про тих, хто змагався
в біблійській війні,
Тих мужів, що в пекельнім
горілі вогні...

Вони кинулись в цей вогонь, розуміючи, що можуть лише звузити межі несподіваного лиха. Та схиляючи голови перед мужністю цих людей, ми мусимо задуматись сьогодні над тим, що привело пожежників, сотні тисяч жителів України і Білорусії до такого страшного кінця.

Перед вами в боргу ми,
до самого гробу..
Вийду в степ, в теплий
марева плин, —
Я не знала раніше,
що словом „чорнобиль"
Називали слов'яни полин.

Чорнобиль. Гірка трава полин. Як чітко і зримо відображає первинне значення цього слова те, що сталося 26-го квітня 1986 року. Гірко. Полинною гіркотою наповнені серця тих, кого смертельний атом, що вирвався із-за семи замків через злочинну недбалість вихованців комуно-адміністративної партійної системи. залишив без рідних і близьких, без землі і даху над головою. Безперервним сполохом тривоги, гірким прозрінням стала чорнобильська трагедія для цих людей, який мільйони. Бо попіл Чорнобиля стукає в їх серцях.

Ще одна жертва — історично-культурні пам'ятки

Занечищена Воскресенська церква

Журнал „Пам'ятки України" інформує під кличем „Дзвони тривоги" про цілий ряд історично-культурних пам'яток, які залишилися напризволяще в обезлюднілих домівках містечок і сіл 30-кілометрової смуги Чорнобильської АЕС — а це пам'ятки іконопису, стародруки, етнографічні раритети та інше. Лише малу частину вдалося вирятувати і передати державним музеям. Але страх перед радіацією, а ще більше бюрократія відповідних державних органів та наукових установ, закривають очі на втрату пам'яток національної історії та культури.

Перлина українського барокко — Воскресенська церква, побудована 1778 року, „фонить" як кажуть атомові спеціялісти і її не можна вивезти тому, що плутоній осів у стінах собору. Треба, отже, ще тепер зробити точні фотографії собору, його фасади, нутра, архітектурних деталей і скопіювати старовинний стінопис.

Редколегія „Пам'ятки України" склала „Чорнобильську експедицію" перша виправа якої відбулася при кінці 1989 року, а друга в лютому 1990 року і вони розглянули усі пам'ятки, що містяться в зоні. Але за тим треба ще ряду експедицій для обліку та збереження історичних і етнографічних цінностей. Ці „Чорнобильські експедиції" вимагають багато добровольців і гроша, щоб виконати своє завдання та рятувати ще одні жертви атомного вибуху в Чорнобилі.

Редакція „Пам'яток України" звертається зі закликом до українців доброї волі — допомогти їм в цьому важливому ділі.

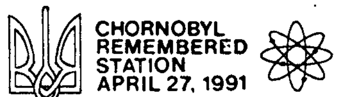
Відбудуться філателістичні виставки у п'яту річницю Чорнобиля

Джерзі Сіті, Н. Дж. — У п'яту річницю найбільшої досі у світі атомової катастрофи в Чорнобилі відбудуться в ЗСА дві філателістичні виставки, зорганізовані українськими філателістичними клюбами.

Філателістичний клюб у Філяделфії влаштовує за почином д-ра Евгена Новосада спеціяльну виставку в дні 27-го квітня в приміщенні Українського Освітньо-Культурного Центру. На виставці буде показано велике число українських марок, поштівок та медалів, а для відзначення річниці трагедії в Чорнобилі будуть виставлені на продаж п'ять різних конверт з мистецькими рисунками молодої української студентки малярства Олександри Савчин та з репродукцією „Чорнобильської Мадонни" роботи мистця Івана Марчука. Український філателістичний клюб вистарався також про дозвіл виготовити окрему печатку у цю сумну річницю, яку одобрила американська пошта і яку будуть в дні виставки давати. Про цю цікаву печатку помістив вже інформації американський філателістичний тижневик „Лінн'с". Увесь дохід з продажу конверт із окремою печаткою призначений на Фонд Допомоги Дітям Чорнобиля.

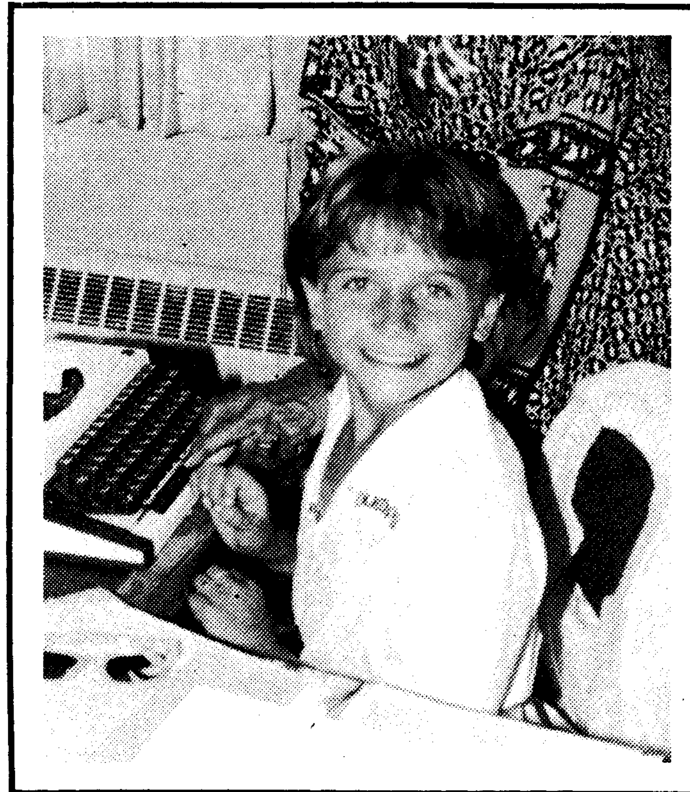
Конверти можна замовити також поштою у голови клюбу під адресою: Jurij Danyliw, P. O. Box 507, Southampton, Pa. 18966. Ціна конверти 1,50 дол.

Чикагівська філія Українського Філателістично-Нумізматичного Товариства влаштовує окрему філателістичну виставку в неділю, 28-го квітня, у приміщенях української баптистської церкви в Бервин біля Чикаго. Під час виставки буде діяти американський поштовий уряд, що буде уживати спеціяльну печатку Чорнобиля. Товариство видало на цю річницю окрему конверту із одобреною урядом поштовою печаткою.

Коротка радість і коротке життя: одна із жертв радіації в часі останніх відвідин редакції „Свободи" — щаслива, що може писати на редакційній машинці.

Микола Хрієнко

ЯК ЖИВЕШ ЧОРНОБИЛЬСЬКА ЗОНО?

У 30-кілометрову зону разом з багатьма іншими жителями Чорнобильського району повернувся й колишній священик церкви села Товстий Ліс Федір Григорович Ленок.

Зустрівшись з отцем Федором, я попросив розповісти, що змусило його повернутися в Чорнобильську зону. І він сказав:

— Разом з своїми односельцями ми були вивезені у село Андріївку Макарівського району Київської області. А повернувся я додому через те, що квартиру мені не дали. Я півтора року її чекав. Нікуди не писав і не скаржився. А коли звернувся до одного начальника з проханням допомогти, то він порадив: „Молись, папашо, побільше — і тобі квартиру Бог дасть". Після цього я зібрав у вузол свій скарб — і пішки повернувся до рідної домівки. Тут дружина моя похована, тут і я свій вік доживу...

Одне слово, у Зону повернулися ті, у кого не склалося життя за її межами, хто потрапив у безвихідь і виявився зайвим...

Ґльобальна катастрофа на Чорнобильській АЕС, крім інших ґрандіозних проблем, створила ще й унікальну ситуацію з самоселами. Вони проживають там, де людям жити не можна. Вони споживають овочі з городів і молоко від корів, яке забруднене радіонуклідами. Збирають гриби і яґоди, ловлять рибу в річках та озерах. Самосели добре знають про небезпеку від радіації, та вони категорично відмовляються виїздити на проживання за межі 30-кілометрової зони, не зважаючи на різні постанови і розпорядження.

Образно кажучи, цим людям краще жити в обнімку з радіяцією за колючим дротом, аніж терпіти приниження і жорстоку байдужість чиновників за Зоною.

Чорнобильська трагедія — це Космос, безмежність якого важко осмислити, це атомний Еверест, на вершину якого неможливо піднятися.

І що нас чекає попереду — ніхто сьогодні не знає...

(Виїмки з репортажу написаного для „Українських Вістей").

Мирослав Броніч

Моя картина

Картину хочу малювати
Словами музи замість фарб.
Які слова мені дібрати,
Щоб всі дивились, як на скарб?
Мені це хочеться зробити
Лиш для добра, не для хвали.
Для того, щоб красу цінити
У рідній краї всі могли.
Поглянь довкола, друже милий.
Хоч на хвилинку зупинись!
Щоб у природі ткати килим,
Докупи фарби всі сплелись.
Яке яскраве сонце сходить!
Повітрям свіжим ліс дихнув...
Туман над річечкою бродить.
Лелека крилами змахнув.
А небо чисте та прозоре,
Немов та ранняя роса!
Ген там за лісом трактор оре...
Куди не глянь, кругом краса.
Заради того варто жити,
Боротись за земну красу.
За те, щоб більш не допустити
В наш дім чорнобильську біду.

Здолбунів, 1990 р.

РОЗУМОВЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ ДІТЕЙ — ОДНА ІЗ ТРАГЕДІЙ ЧОРНОБИЛЯ

Іван Головінський

Ранком 26-го квітня, 1986 року Чорнобилем і околицею потряс нуклеарний вибух, котрий своїми апокаліптичними наслідками існує досьогодні і існуватиме так довго, як будуть жити його жертви. Наслідки Чорнобильської катастрофи не обмежилися тільки до її жертв. Нуклеарний вибух потряс сумлінням українців, де б вони не жили, та спричинив глибокі психічні переміни у нашому способі думання. Виявом цієї переміни є потрясаючі слова Івана Драча, який у промові під час другого з'їзду РУХ-у дослівно сказав: „...Час би вже нарешті втямити, що Москва не вірить ні сльозам, ні підлабузництву, ні стогонам своїх жертв, як не вірила 1918 чи 1933 років, як прирікає на смерть заложників Чорнобиля, спостерігаючи з науково-гестапівською незворушністю Менґеле, скільки берів і скільки часу можуть витримати сот ні тисяч українських дітей".

Від травня 1986 року появилося на Заході понад 150 наукових розвідок про трагедію Чорнобиля. Для контрасту слід звернути увагу, що в жодному числі „Вісника" Академії Наук УССР за 1986 рік не появилася ані одна наукова розвідка про Чорнобильську катастрофу. На вияснення треба було чекати аж до 1990 року. В числі 12-му „Вісника" за 1990 рік читаємо: „... в умовах командно-адміністративної системи не були вчас но прийняті необхідні рішення щодо екологічної безпеки населення. Замовчування, брак інформації про справжні масштаби забруднення та повільність у вжитті заходів з боку державних органів по ліквідації наслідків аварії призвели до загострення соціальної обстановки... Лише недавно Верховна Рада Української РСР оголосила республіку зоною екологічного лиха".

Розміри катастрофи Чорнобиля тяжко собі уявити. Експерти, як, наприклад, Медведєв (1990), твердять, що Чорнобиль спричинив більше екологічне нуклеарне забруднення в Европі ніж усі пробні атомові вибухи разом від 1945 року. Радіоактивне занечищення простягнулося на одинадцять округ, у котрих живе приблизно сімнадцять мільйонів населення, в тому числі два з половиною мільйони дітей. На конференції в Києві в травні 1988 року, предсідник Радянської Радіологічної Комісії подав до відома, що приблизно 50,000 населення отримали сильну дозу радіації. Найбільш трагічними жертвами нуклеарної катастрофи були немовлята і малі діти бо в наслідок дози радіації багато із них були виставлені на велике ризико ушкодження мозку і пов'язаних із цим олігофренії і розумового недорозвинення. Про ці проблеми маємо найменше відомостей із совєтських джерел (Марплес, 1988).

Співвідношення поміж радіацією як етіологічним чинником і розумовим недорозвиненням було вже відоме дослідникам в 1920 роках. Досліди Мирфі в 1929 і відтак в 1949 роках, котрий досліджував 625 вагітних жінок, які були пересвітлювані рентґенами в першому триместрі вагітності, недвозначно виявили співвідношення поміж радіацією і розумовим недорозвиненням. Інші дослідники підтвердили заключення Мирфі. В 1944 році Джеймс і Нейл звернули увагу, що розумове недорозвинення наступає приблизно у 20 відс. дітей, котрі були пересвітлювані перед п'ятим місяцем вагітности. В 1953 році Гикс прийшов до висновку, що клітини нервів з котрих складається мозок є найбільш податливі на радіацію від шіснадцятого дня після запліднення до двох тижнів після народження. До речі, 50,000 населення в наслідок Чорнобильської катастрофи отримали дозу радіації подвійно сильнішу від цієї котра на думку Гикса може убити нервові клітини в народжених дітей.

Найбільш вірогідні дані про співвідношення поміж радіацією і розумовим недорозвиненням маємо із даних зібраних в Японії після атомових вибухів в Гірошімі і Нагасакі. Ямазакі (1954), та інші дослідники, писали, що вагітні жінки в Гірошімі і Нагасакі, котрі були близько до центру вибуху приводили на світ дітей, котрі в багатьох випадках були розумово недороз винені. Міллер (1956) прийшов до висновку, що найбільші дані бути розумово недорозвиненими мали діти котрі в час атомового вибуху були поміж семим і п'ятнадцятим тижнем зачаття. Міллер (1956) і Ямазакі (1966), вказали на три чинники, які мають високе співвідношення поміж радіацією і розумовим недорозвиненням. Ними є: сила радіації, вік зародка, віддаль вагітної матері від центру вибуху. Беручи до уваги дані Ямазакі та інших японських дослідників, у випадку катастрофи Чорнобиля, котра сталася 26-го квітня, 1986 року найбільше ризико розумового недорозвинення мають ті діти, котрі були зачаті приблизно поміж 15-тим січня 1986 роком і 20-тим березнем, 1986. роком. Треба також брати до уваги, що діти зачаті раніше чи пізніше хоча не будуть олігофренами (розумово недорозвиненими в поважному стані), все ж таки були виставлені на легші ступені розумового недорозвинення. В Україні більшість із цих дітей зачнуть ходити до дитячих садків в 1991 році і до першої кляси в 1992 році.

Є поважні проблеми із ідентифікацією поодиноких дітей загрожених розумовим недорозвиненням, які народилися на Україні приблизно поміж жовтнем і груд нем 1986 року. Про деякі із цих проблем згадав раніше Марплес (1988). Наприклад, совєтські джерела не дають майже жодної інформації про новонароджених дітей із дефектами центральної нервової системи чи з розумовим недорозвиненням. Часто така інформація є суперечною. Наприклад, колишній міністер здоров'я УССР Романенко заявив в березні 1987 року, що понад 1,500 вагітних жінок, які жили в окрузі Чорнобиля привели на світ здорових дітей. Майже в цей сам час Лукіянова повідомила журналістів, що „більшість дітей", що їх привели на світ жінки евакуйовані із зони Чорнобиля, не були під впливом радіації. Із цієї заяви можна робити припущення, що багато були під впливом радіації. Тут також слід звернути увагу, що перед другим роком життя дитини тяжко поставити діагнозу розумового недорозвинення хіба, що дитина є в стані тяжкого недорозвинення, наприклад, олігофренія чи синдром Давна (монголізм). На підставі теорії психометричних вимірів відомо, що співвідношення поміж розумовим недорозвиненням в тяжкому і легкому ступені є в пропорції 1:5. Себто п'ять разів більше розумово недорозви нених є в легкому ступені.

Є два способи, котрими можна визначити число дітей які будуть розумово недорозвинені в наслідок Чорнобильської катастрофи. Найпростіший спосіб це помножити на п'ять число тих, які є розумово недороз винені в тяжкому ступені. Інший більше скомплікований, але більше міродайний спосіб — це примінити широкопоширену в ЗСА психометричну методу. В цій цілі слід перевести поміри інтелекту цих дітей, які прийшли на світ поміж жовтнем і груднем, 1986 року, матері яких жили в „зоні небезпеки" в час катастрофи Чорнобиля. Отримавши точні дані про кількість розумово недорозвинених дітей у цій групі слід від того числа відняти кількість дітей, які були б розумово недорозвинені навіть, якщо б не було атомового вибуху. Число, котре залишиться власне будуть ці діти, розумове недорозвинення яких є прямим наслідком катастрофи Чорнобиля. Постає питання, як визначити число тих дітей, які були б розумово недорозвинені серед нормальних обставин? Відповідь на це питання дають численні епідеміологічні досліди друковані в науковій літературі на протязі минулих сімдесяти років. Тут зверну увагу тільки на деякі наукові розвідки друковані в ЗСА на протязі минулих тридцять років.

У 1960 роках Дінґман, на підставі демографічних даних, подав, що розумове недорозвинення сягає від 1-го відс. до 2-ох відс. числа загального населення. Стівенс і Гібер (1964) подали число від 2-ох відс. до 3-ох відс. населення. Більш сучасні досліди Гросмана (1983) подають число 2.5 відс. населення. Слід також взяти до уваги, що число хлопців серед загального числа розумово недорозвинених, перевищає число дівчат у відношенні 2:1. Це підтверджують наукові досліди так на Заході як і в СССР (Головінський, 1990).

Не маючи точних даних в тому моменті можна зробити наукове припущення, що приблизно кілька тисяч дітей можуть бути розумово недорозвинені в наслідок катастрофи Чорнобиля. До цього числа слід додати невідомі жертви, котрі були під впливом радіації поза так званою „Зоною Гродзінського". Без найменшого сумніву відповідальність за ці невинні жертви падає на Москву та її безхребетних рабів в Києві, які в час найвищого екологічного затруження, 1-го травня, 1986 року наказували парадувати тисячі дітей вулицями Києва.

На закінчення звернім увагу на хронологію катастрофи Чорнобиля, котра недвозначно вказує на загальний брак уваги на безпеку, здоров'я і життя мешканців та злочинну поведінку командно-бюрократичної адміністрації того часу.

Як відомо, вибух атомового реактора стався в годині 1:45 над ранком 26-го квітня, 1986 року. Щойно 20 годин пізніше (Медведєв, 1990) стало відомо, що реактор викидає в повітря колосальну кількість радіоактивних елементів. В час сильного затруження повітря, партійний районний комітет Прип'яті наказав відбувати в школах нормальне навчання в суботу 26-го квітня, 1986 року. Про це згадує Медведєв у своїй книжці (1990)., на сторінці 143. 36 годин після атомового вибуху, бо аж в годині 2-ій по полудні, 27-го квітня, власті наказали офіційну евакуацію Прип'яті і околиці. Щойно в понеділок, 28-го квітня, коли науковці в Швеції повідомили про ненормальну радіоактивність в повітрі, совєтський уряд був змушений признатися до катастрофи. На протязі критичних 48 годин під впливом радіації сталися тератогенетичні зміни в клітинах тисяч дітей. До відомих жертв Чорнобиля треба також зарахувати тисячі ще невідомих жертв майбутнього, котрі ставши розумово недорозвиненими будуть нести цей тягар на протязі цілого життя. За цей український „голокост" несе безпосередню відповідальність Москва.

У П'ЯТУ РІЧНИЦЮ

Д-р Леонід Мостович

Друга світова війна змінила світ. Ми ввійшли в ядерну добу, позначену великим розвитком науки, технології та індустрії. Старі джерела енергії не вистачали і без нових грозив застій і економічна криза. Атомні реактори — дар ядерної доби — стали необхідністю, зокрема для промислових країн.

Ці ядерні джерела енергії дали й дають людству необмежені користі, але принесли й екологічні проблеми та небезпеки, особливо для країн, відсталих у науці й технології. Наша наука й знання в цій галузі, навіть на Заході, ще донедавна були недостатніми, щоб стовідсотково виелімінувати всяку небезпеку. Бракувало ще потрібного досвіду, бож ядерній добі всього 50 літ, а атомні реактори ще молодші. Багато гірше було на Сході, де реактори будувалися в поспіху, часто з незадовільним експертним знанням та незадовільним технологічним устаткуванням.

Безпека кожного атомного реактора залежить не лише від його кращої чи гіршої конструкції, але передусім від трьох експертних систем, що його обслуговують, а це людина, механічна система та комп'ютер. Кожна з цих систем може помилитися. Щоб це уникнути, сьогодні в деяких модерних реакторах такі системи є подвійні або потрійні, щоб себе взаємно контролювати. Зосібна до експерта — людини ставиться особливо високі вимоги. Вона мусить мати не абияке знання, вишкіл та досвід. Мусить бути здібною діяти й реагувати в кожній критичній ситуації. Тут немає місця на які небудь компроміси, протекції тощо.

Нам сьогодні відомі три аварії атомних реакторів: Віндскейл, Англія, 1957 рік, на тримилевому острові, ЗСА, 1979 рік і врешті в Чорнобилі, Україна, 1986 рік. Ця остання — найтрагічніша та найбільш нищівна. Були й інші, але вони з таких чи інших причин не набрали всесвітнього розголосу. Причиною всіх отих аварій була безпосередньо чи посередньо людська помилка — як вислід дефективної функції однієї чи обидвох допоміжних систем.

Ядерні джерела енергії кладуть велику відповідальність на уряд і народ, що їх має. Коли нема демократичної системи, народ не має голосу. І це, мабуть одна з основних причин Чорнобильської трагедії.

З огляду на користі, що їх дають атомні реактори, ми беремо риск, але є багато факторів, які отой риск збільшують або зменшують. Сьогодні вже наука й технологія дуже близька того, щоб довести фактури риску до нуля.

Чому ж і як дійшло до чорнобильської аварії, а з нею і неописаної трагедії нашого народу, знаємо ми, і знає світ, але він, на жаль, мовчить — в ім'я добрих відносин з совєтською імперією.

Винні за Чорнобиль не лише ті, що їх осуджено й засуджено, але й ті, що не були на лаві підсудних. Їх засудить історія. Справжнім злочином без усякого оправдання є затаєння на довший час цієї великої катастрофи, не попередивши населення про велику небезпеку і тим самим виставивши мільйони людей і тисячі дітей на радіоактивне опромінення, що його хоча частинно можна було уникнути.

Коли вогонь горить, вода греблю рве, громи б'ють, бомби падуть — людина бачить, чує, тікає і ховається. Смертельна радіація не має ні звуку, ні кольору, ні запаху. Її відкривають спеціяльні апарати, недоступні пересічній людині. Обов'язком кожного уряду, чи до того покликаних установ, є інформувати й рятувати своїх громадян, де можна й як можна від радіоактивних чи інших небезпек. А в нас на Україні сталося навпаки.

Як інакше було це тут в Америці в часі тримилевого випадку. День і ніч остерігали, радили й рятували, хоч і не було наявної небезпеки. Вже 12 літ минуло і досі не зареєстровано ніякого пошкодження радіацією ні людей, ні довкілля.

Сьогодні, в п'яту річницю Чорнобильської трагедії, вся Україна, Білорусія та інші суміжні землі повинні з вдячністю віддати пошану всім тим, що віддали своє життя або здоров'я при гашенні пожару. Вони не допустили до поширення горіння на інші реактори, чим стримали ще більшу катастрофу неописаних розмірів.

Що ж тепер, лямментувати, нарікати, шукати винних? На все те нема часу. Лишім це історії, чи покликаним до цього судовим органам. Очевидно, міжнародний Суд у Газі повинен би розглянути справу Чорнобиля, але хто внесе таку скаргу. Там було б багато дечого розглянути та довідатись, бо там була не одна причина того, що сталося.

Сьогодні, і там на Україні — і тут у діяспорі, треба діяти. Що сталося, не вернеться. Треба дивитися в майбутнє, як зменшити заподіяне лихо, рятувати те, що ще є до врятування і як запобігти таким нещастям у майбутньому.

Заражені радіацією землі, ліси й води та все, що на них і в них живе й росте заражуватимуть дальші простори. Загородження колючим дротом заражених територій, чи оточення залізобетоном ушкодженого реактора, де заховані 180 тонн ядерного палива, це тимчасова — подекуди примітивна, — але в даному випадку єдино можлива розв'язка складної ситуації. Така розв'язка не може бути перманентною. Якщо б ми з тим примирилися, ми поповнили б другу аварію.

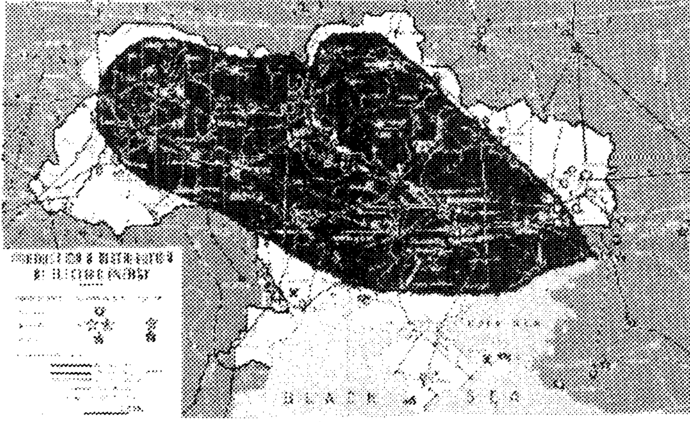
Нема причини применшувати наслідків Чорнобильської трагедії, як це робиться в Совєтському Союзі, чи деким на Заході. Але й не слід їх у зневірі перебільшувати, мовляв, „не тратьте, дядьку, сили — спускайтеся на дно". Твердий, суто науково-фаховий підхід і оцінка — без емоцій та політики — буде корисним і матиме конкретні позитивні наслідки.

Вістки з України відкривають все нові й нові терени зараження. Треба серйозно й без зволікань братися за дальшої деконтамінації того, що заражене і запобігати його розповсюдженні. Багато можна осягнути через розрідження, вимивання, поховання, фільтрування та примінення інших модерних методів деконтамінації. Це велике діло, яке потребує висококваліфікованих людей, великих фондів та відповідної технології. Ніде правди діти, сама Україна чи Білорусь з тим ділом не впорається, а на Москву нема що надіятися. Без допомоги Заходу ми самі тому лихові не зарадимо. Країни демократичного Заходу та Японії, що мають у цьому ділі досвід і потрібну технологію та фонди, можуть і повинні нам допомогти. Але як їх до цього наклонити?

В першу чергу потрібна докладна аналіза усіх аспектів Чорнобиля, особливо засяг і ступінь радіоактивного зараження, бо досі все це лише доривочне й неповне! А ціла Україна живе під страхом Чорнобиля. Тому повні, докладні й вірогідні студії й досліди та їх опублікований звіт матиме велике психологічне значення для України. Очевидно, багато можуть зробити науковці України. Але з чисто престижевих мотивів такі дослідження повинні

(Закінчення на стор. 7-ій)

ПОДОРОЖ СЕРЦЯ

1991-1992

Дня 19-го квітня виїхала в Україну Оксана Павликович-Йонан із Міннесоти, щоб там в порозумінні і за згодою голови „Зеленого Світу" в Україні д-ра Юрія Щербака і міністра охорони здоров'я д-ра Юрія Спіженка враз із Українським Культурним Центром „Гетьман" розпочати свою „подорож серця", яку вона обміркувала і підготовила зов сім сама.

О. Павликович закінчивши студії із засобів інформації, виробляє відео, тексти до різних вистав і працює в мистецькій інсталяції, порушена великою трагедією атомового вибуху в Чор нобилі вирішила саме у п'яту річницю цієї трагедії 26-го квітня таки з Чорнобиля розпочати свою подорож наколесником по всіх, як вона називає „чорних зонах України".

О. Павликович уважає, що її подорож, яка має тривати шість місяців, розпочинає ритуал перетворення, аби від жалоби серця з приводу аварії у Чорнобилі перейти у дію, щоб на цілий світ розголосити трагедію дітей отруєних радіаційним промінням. Отож, головним завданням її подорожі є зустріч і співпраця зі шкільними дітьми, від яких вона збиратиме розповіді, рисунки та всі враження, зв'язані із небезпекою і наслідками радіації. Все це вона буде збирати та записувати на відео, а відтак Оксана плянує видати книжку в шістьох мовах саме на основі цих дитячих оповідань і рисунків.

Метою цієї заплянованої „подорожі серця" є дати можливість висловитися дітям і передати їхні почування, а відтак їх розголосити на цілий світ.

Великий та сміливий задум О. Павликович хоче перевести вона сама та влас ними коштами з допомогою деяких американських установ, що цим зацікавлені. Вона, однак, запрошує

О. Павликович

інших українців прилучитися до її подорожі, бо уважає, що лише силою наших сердець можна дати властиву допомогу цим невинним жертвам атомової аварії.

Після закінчення „подорожі серця" в Україні , О. Павликович буде продовжувати її в Америці, Канаді, Европі та Японії, де будуть виставки дитячих праць, їхні мистецькі твори видані в серії карточок і сорочок. Із звуко-і відео записів будуть виготовлені програми в радіо і телебаченні до поширення інформації про наслідки „чорної аварії", — як її називає ініціяторка цілої акції. Усі приходи із цих задумів та книжечки, якою „подорож серця" має бути завершена, призначені на Фонд Допомоги Дітям Чорнобиля.

„Голоси дітей з України як птахи полетять по світі. Вже час, щоб наші зерна життя, наші діти, проголосили себе світові. Щоб світ не міг говорити, що немає вже кого рятувати тому, що голосів не чути...— такими словами кінчає О. Павликович свій заклик до „подорожі серця", яка повинна в якийсь спосіб охопити не лише одну людину, але всіх, кому близька доля чорнобильських дітей.

О. К.

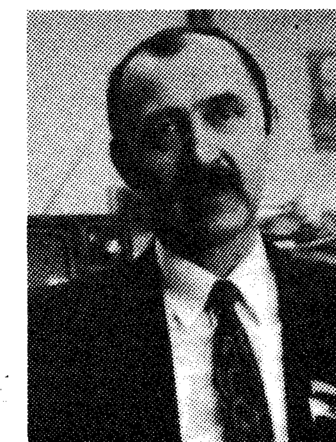
„Земля на століття залишиться нечистою"

— Таке жахливе ствердження робить заступник голови Комісії Верховної Ради України з питань Чорнобильської катастрофи і депутат Іван Валеня, в часі перебування на терені ЗСА. Не менше від цього ствердження є застрашаючі своєю безконечністю і числа та факти, які він нам подає, а які і досі були засекречені або не зібрані. І тому І. Валеня ще раз підкреслює непростимий для людства злочин, що його вчинили офіційні чинники СССР, замовчуючи спершу перед населенням України, а відтак і перед цілим світом аварію 26-го квітня 1986 року. Та ж це засекречування коштуватиме тисячі жертв у людях, які несвідомі небезпеки радіації, негайно після 26-го квітня вели нормальне життя, працювали в городах, купалися в Дніпрі, а 1-го травня маршували, як звичайно вулицями міст та містечок, відзначуючи славозвісну річницю червоної революції. А відтак промовчувано послідовно жертви у людях, число смертности і дальших захворінь, а передусім ширину та силу радіації.

Щойно тепер, — каже нам І. Валеня, — Комісія від літа 1990 року збирає через родини та іншими способами дані про захворіння, про смерті, відновлюючи список смертности, що досі офіційно був такий нечисленний.

Міністер здоров'я, України Анатолій Романенко, промовчував і легковажив у перших місяцях об'єм катастрофи до такого ступеня, що зумів в цей спосіб представити її також в чужому світі.

Якщо б були у цих перших днях принайменше 10 днів затримали дітей в домах і замкненні можна було б врятувати сотні їх від певної загибелі. Під безпосередньою радіацією було 1 8/10 мільйона населення, а в тому 360,000 дітей і 100,000 молодих людей у віці 25—40 років, які брали участь у чищенні реактора в Чорнобилі. Ці хлопці тепер вмирають... У цих перших днях після аварії 13,000 дітей і 8,000 дорослих отримали більше як 200 берів опромінення на щитовидну залозу. Сьогодні вже велика кількість із них хворіє на левкомію. Але і тепер в Україні ще обов'язують тимчасові норми обрахування радіації, а вони дуже неточні. Слідкування за харчами не правильне, це саме торкається води та інших продуктів, як риби, пташня чи гриби.

І. Валеня

І. Валеня, перелічуючи жахливі наслідки аварії в Чорнобилі, пригадує нам також, що цей вибух четвертого реактора був на 150 разів більший як славний вибух бомби в Нагасакі. Але і це було засекречено, тому на його думку міжнародна конференція, що відбулася у Відні вже у 1986 році опирала свої висновки на повній брехні, коли йдеться про причину і силу аварії. Він вияснює нам, що сама атомова станція була побудована в Чорнобилі на геологічному розламі, а причиною аварії були конструктивні недотягнення і похибки. Коли проєкт чорнобильської станції був зроблений в Москві, а його поставлено в Чорнобилі, це мусіло закінчитися катастрофою. Стверджено вже тепер біля 40 недотягнень в конструкції і хоча їх багато після аварії зліквідовано, деяких з них не було можна і тому є небезпека, що вибух може повторитися.

— А передусім — підкреслює він — ніхто і ніде в світі не має досвіду як зліквідувати цей четвертий знищений реактор, а після того всі інші три, як цього домагається Комісія, що її очолює Володимир Яворівський із своїм заступником, а нашим гостем І. Валенею. Він пояснює нам також, що славний „саркофаг" вже має поважні щілини, не герметичний і покришка похиляється. Якщо вона впаде — тоді сотні атомового пилу розійдуться у повітря. Тому треба штучно найти сховище для радіації, яка і далі промінює — але станції в Чорнобилі в цілості не можна закрити, скорше як у 1995 році. А тим часом у Москві хочуть, щоб один реактор закрити щойно в 2007 році, другий рік пізніше, а третій в 2013 році.

Комісія для питань Чорнобиля у Верховній Раді України поставила ряд вимог, щодо реакторів та забруднених зон, лікування, рятування землі і населення. Хоча вони були прийняті в першому читанні ще далеко до їх затвердження, а тим часом час іде і число жертв з дня на день зростає.

Тому Комісія шукає допомоги всіх країн, цілого світу, бо ця катастрофа має глобальне значення і принесть глобальну небезпеку. Другого Чорнобиля пережити Україна не може.

Це і є причиною поїздки І. Валені по західних країнах, де він шукає допомоги в державних чинниках, в екологічних товариствах у акціях виміни дітей на лікування та інше. Але, як він підкреслює — накінець треба завжди вважати, щоб уся допомога ішла в українські руки, бо Україна її найбільше потребує!

О. К.

Картина з майбутнього України.

(Фото С. Буковського)

1990 — 1999 — ДЕСЯТИРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МОВА ПРО МОВУ

СТОРІНКИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Рідна мова — це ориґінальний спосіб мислення, самобутній (який не повторюється в інших народів) засіб пізнання дійсності, нічим не замінний інструментарій творчости даного народу.

„Дітям — материне слово"
(звернення 5-ох авторів)

XII РІК ВИДАННЯ | КВІТЕНЬ 1991 | Ч. 30.

Володимир Жила

ЗА СИЛУ РІДНОГО СЛОВА

Рідна мова — то велике духове багатство, якому не можна скласти ціни. В ньому народ існує, передаючи з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. У рідному слові народ виявляє себе й свою творчу силу. Слово рідної мови — потужний засіб передачі від покоління до покоління історичного, культурного, естетичного, побутового й морального досвіду народу. Рідне слово — то невичерпне животворче і невмируще джерело, з якого людина черпає знання про навколишній світ, свій край, свій народ, своє походження.

Мовне багатство не зародилося в один раз, його віками творив український народ, постійно відкладаючи в скарбницю рідної мови найдорогоцінніші перлини думки, почуття, фантазії. Бо у кожне слово рідної мови це не тільки звукове позначення явища, події чи речі, а й найтонші відтінки почуттів і переживань. Ми вимовляємо слово **мати** *— і перед нами постає постать найдорожчої особи в нашому житті, що привела нас на світ, виховала, виплекала та вивела в люди. Чуємо слово* **вітчизна***, і наша уява малює наш рідний край, країну наших мрій і бажань: „...коли ж то втіляться слова (у ту реальну дійсність величаву?) Коли ми створимо свою державу?"*

Кожне слово рідної мови має свій вигляд; у ньому як у квітці, свої неповторні пахощі і своя барва, а в одному з незліченних її відтінків.

Без любови до рідного слова, неможлива любов до батьківщини. Треба не забувати, що тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу й духову потребу батьківщини, хто збагнув відтінки й пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як добрим ім'ям свого роду. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, — це людина без роду й племені.

Уже понад два роки ми працюємо над поширенням функціонального вжитку рідної мови тут, в розсіянні й на батьківщині. Маємо чималі успіхи, але вони ще далеко не достатні. Ще не всі усвідомлюють потребу вивчати чи досконалити свою мову, а що найважливіше, ще не всі наші діти охоплені українською школою, яка має прищепити їм любов до рідної мови. Дитина говоритиме українською мовою тільки тоді, коли рідне слово житиме в її душі й то всіма барвами й відтінками. Воно мусить задовольняти її духові потреби, мусить розповідати її про віковічні багатства українського народу, про красу нашої землі, про наші народні ідеали й прагнення.

Дитяча душа дуже чутлива до тонкощів краси й емоційного забарвлення рідного слова. Тому в роки дитинства треба донести до її свідомости й серця ці найтонші відтінки барв та пахощів рідного слова. Рідне слово мусить стати її духовим багатством.

Сьогодні вивчення і плекання мови — це одно з найскладніших і найвідповідальніших наших завдань, і то не тільки педагогів, але всієї нашої громади. Цьому питанню мусимо присвятити нашу неподільну увагу. Значить, разом з пізнанням рідного слова мусимо вливати в молоду душу відчуття краси, й багатства, які вклав наш народ у слово, творячи і відшліфовуючи його протягом віків.

Василь Чапленко

До історії української термінології

Уривок з праці „Історія нової української мови (XVII ст. — 1933 р.)", стор. 331-335

(продовження)

Його програма зводилася до таких чотирьох пунктів: 1) дещо треба лишити без перекладу (очевидячки, з европейських мов — В. Ч.), „бо нащо перекладати такі слова, які мають міжнароднє значення і по всіх усюдах уживаються однаково?" 2) дещо взяти з галицької мови, 3) „придумати деякі нові терміни" і 4) використати мову фолкльорних творів („придивитися добре до народних пісень") та давніх українських письменників, аж до Климентія Зиновієва включно (у нього назви ремісників). Чомусь не згадував Сумцов такого джерела термінів, як *давні слівники Л. Зізанія і П. Беринди,* хоч у деяких авторів трапляються слова зазнаки звідтіля взяті, напр., „крушець" у слівнику Терпил.

На тему *чужомовні слова* в українській мові написав спеціяльну вже згадувану працю В. Самійленко — „Чужомовні слова в українській мові", а в тій праці писав: „Навіщо перекладати такі слова, як модус і субстанція, детермінізм, онтологічний, метафізика і безліч інших? Яка буде шкода мові, коли не будуть переложені інтеграл, синус і косинус, катет гіпотенуза? Ніякісінької шкоди!" Він це мотивував ще тим, що в ***„в перекладі завжди є небезпека неточности, невідповідности слова обсягу поняття", Але він був проти надмірного запровадження чужомовних слів. „В питанні про те, в якій мірі чужомовні слова можуть увіходити в українську мову, можна прийняти такий принцип: не цуратися їх, але й не бгати їх у нашу мову без міри".***

У цих висловлюваннях — і Сумцова, і Самійленка — фактично підтримано позицію М. Грушевського чи, краще сказати, сконстантовано те, що його підказувало само життя. Цікаво, що в програмі М. Сумцова вже майже не фігурує народна розмовна мова як джерело для науково-технічної термінології.

Можна навіть сказати, що попередня, дореволюційна практика *семантичного пристосування народних слів до наукового вжитку* це джерело майже скомпромітувала, бо коли в перевиданій дореволюційній граматиці української мови П. Залозного читач знаходив такі вислови, як от „гуртувати слова" (кляcифікувати), „натовп приголосних звуків" (скупчення приголосних), „речення вдове" (безпідметове), то це навряд чи сприймалось як задовільне розв'язання прблеми. Таке саме враження було від народних слів, наявних у дореволюційному ж слівнику В. Дубровського, напр., „тьохкання, калатання серця" в розумінні „биття".

Не міг бути дуже ефективним метод *використовування давніх термінів (архаїзмів),* що його висував М. Сумцов, але дещо з них тоді таки засвоєно: „універсал", „гетьман", „отаман". Якоюсь мірою відновили в українській мові скомпромітовані ще в другій половині XIX в. в творах П. Куліша *церковно-слов'язнізми* українські символісти, але в поетичних мовостилях.

Взагалі сказавши, *найефектовнішими* були два методи; а) залишення без перекладу чужомовних тер-

(Закінчення на ст. 6-ій)

Письменник про мову і правопис

Василь Захарченко, якому надано нагороду ім. Андрія Головка, в інтев'ю висловив такі думки про письменників, недавноминуле й сучасне української мови та про деякі пекучі проблеми українського правопису (за **Літер. Україною** за 11.V.90):

Основна вина (опріснення нашої мови) тут лежить на партократії, яка мала бісівську звичку полювати на кожен „архаїзм" та „діалектизм" у мові, їй завжди ввижалися в цьому „буржуазна відрубність", „буржуазний націоналізм" (і не менше!), „буржуазна самостійність" і т. д., і вона зразу ж умикала свої перпетуум-мобільні опріснювачі, перекривала шлях живим потічкам і потокам до мовного моря. Але чимала вина й наша.

Прикро, що ми такі ледачі, мало працюємо над своєю мовою, не виробляємо її як слід. А мова ж — справа набутна. Якщо решта компонентів у творчості — від природного обдарования (від „голосу"), то мову можна виробити, тобто відшліфувати даний Богом тобі талант. Згадаймо, як працював над мовою Ю. Яновський, як збирав її перлини в свої записники з вуст народу, як закликав письменників до „кукібної" мови. А як любовно занотовував „живі" слова і вислови до записників Григір Тютюнник, як жадібно ловив кожне почуте слово, як смакував ним. Деякі з таких слів програмно виносились у заголовки оповідань, а то й ставали темою, самою суттю твору („Прослідок", „Три зозулі з поклоном").

Саме за добру мову в першу чергу ми кажемо про письменника: „Майстер". Не талант, а Майстер. Талант — це щось ширше, незбагненніше, таки не зовсім земне. То чого ж не працювати, не шліфувати, щоб твій талант був таки „кукібніший". Тим паче тепер, після надання українській мові статусу державної. Це має нас і оптимізувати, але й мобілізувати на серйозну боротьбу за мову. З часом читачів у нас стане густіше. Тож треба зустріти їх у своїх працях мовою, яка б зачарувала, вразила й припала до молодої душі на все життя. Писати сірою мовою — гріх. *Сьогодні ж* так писати — це буде подвійним гріхом.

Коли вже ми завели про мову, то, користуючись нагодою, хотів би звернутися до наших науковців-мовознавців із запитанням: невже їм по-синівському не болить те, як було спалюлюжено, скалічено і збіднено нашу мову сталінськими сатрапами, що вони, вчені, й досі глухі до наших стоустих і тисячоустих прохань у статтях, виступах письмових і усних на з'їздах, пленумах і зборах Спілки письменників, до яких уплітаються й численні листи-стогони читачів, і голоси наших корифеїв П. Тичини, М. Рильського, Ю. Яновського, М. Бажана, Б. Антоненка-Давидовича? Про що йдеться? Передусім про поновлення в правах алфавітного громадянства багатостраждальної літери Ґ (яка ж важка лжепроблема! А люди ж тепер відновлюють у себе цілі алфавіти). А також болить сказати про повернення нашій мові її правічної форми двоїни і про повернення характерного для української мови закінчення на *-и*, замість живосилом насадженого *-і* в родовому відмінку іменників жіночого роду з приголосним на кінці,типу: сіль — соли, милість — милости, любов — любови, терпеливість — терпеливости. Настійно колись журивсь М. Рильський і тим, що з правопису було вилучено означення твердого і м"якого „і", внаслідок чого збідніло, сказати б, інструментування мови, ми почали вимовляти слова „стіл", „віл" пом'якшено, що призвело до різкости, якоїсь істеричної верескучості. А мова ж бо наша, українська, хоч і дзвонкова й співуча, але ніколи не різка, не криклива, не вересклива, а мелодійна, м'яка, шовковистопереливчаста, наче вітрові хвилі на половіючому збіжжі, вона, як шелест трави, як шепіт осіннього дощу за вікном, як шум лісу й наростаючої літньої зливи, як рокотання грому, як сонцеблакитний плескіт морської хвилі, як зітхання друга, як доторк теплої руки. Бережімо ж цю неповторну природну сутність нашої мови!

НА МОВНО—ПРАВОПИСНІ ТЕМИ

Запитання: Як відміняти прізвища із суфіксом -ів, -ова, -ове або -ів, -ева, -еве напр. Іванів, Янів, Яців Семенів та ін.?

Відповідь: Згадані прізвища людей або міст чи сіл (Київ, Харків, Львів, Динів), це з походження присвійні прикметники (Іванів батько, Лесів брат), які стали іменниками (субстантивувалися, як кажуть мовознавці, або зіменникувалися), нпр., Петро Семенів, Дмитро Андрусів, і відміняються в однині як іменники, напр., Іван Андрусів — Андрусева, Андрусеву, Андрусевим, а в множині як прикметники. Але тут треба відрізняти прізвища з твердою і м'якою основою. Прізвища, які походять від власного імени з твердою основою або з твердим кінцевим приголосним, як Іван, Семен, Тарас та ін. в родовому відмінку одн. мають закінчення — ова, нпр. Іван-Іванів-Іванова, Семен-Семенів -Семенова, Семенову. Ян-Янів-Янова, Янову, а прізвища, що походять від імен з м'якою основою, як Івась, Гриць, Яць, Проць в родовому відм. одн. мають закінчення —ева, нпр., Івась, Івасів-Івасева-Івасеву, Івасевим, Андрусь, Андрусів-Андрусева-Андрусеву. Іван Лесів — Івана Лесева, Процева, Яцева і т.п. Якби, нпр., прізвище Янів походило від Янь, то род. відм. був би Янева. Але такого імени (Янь), здається ні в польській, ні в українській мові не було, тому залишається тільки тверда основа (Ян) і утворене від нього прізвище Янів, як і Богданів, Семенів, в род.відм. має суфікс —ова — Богданова, Семенова, Янова.

Запитання: А як правильно звучить жіноча форма цього ж прізвища — Марія Іванів чи Іванова?

Відповідь: Правильна жіноча форма від прикметникових прізвищ така сама, як звичайного прикметника жіночого роду і відміняється як прикметник ж.р. Марія Іванова-Марії Іванової, Петрової, Семенової, але Андрусевої, Яцевої, Лесевої.

(Б. Романенчук)
Америка, 15.XI.85

ПОРАДА МОВОЗНАВЦЯ

Професорові Київського Державного Університету АЛЛІ КОВАЛЬ, авторці книжок з культури і практики мови, поставлено під час інтерв'ю таке питання: „Щоб Ви порадили тим, хто прагне підвищити культуру свого мовлення?"

Вона відповіла: „...взяти себе на контроль: не дозволити собі — ніде і ніколи — розмовляти суржиком чи жарґоном, сяк-так висловлювати думку, допомагаючи їй недоладними жестами і мімікою. Багато читати, багато слухати, не лінуватися шукати — одразу ж — значення незнайомого слова".

(Укр. вісті за 1.XI.89)

ВІДМІНЮВАННЯ І ПРАВОПИС УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ

З праці: Юліяна Редько *Довідник українських прізвищ,* Київ 1969, стор. 53-54.

Від прізвищ типу *Михайлів, Андріїв, Гриців* іноді творять хибні форми непрямих відмінків: *Михайліва, Михайлівим, Андріїва, Андріївим, Гриціва, Грицівим* тощо. Такі форми є спотворенням, і проти них треба боротися. Українській мові властиве чергування давніх голосних *о, е,* які стоять у відкритому складі, з голосним *і* — у закритому. Отож, подібно до того, як від назв населених пунктів — колишніх присвійних прикметників — не вживаємо в непрямих відмінках форм „Львіва", „Харківа", так і від прізвищ на **-ів(-їв)** непрямі відмінки можуть мати в суфіксі тільки первісне **о** або е(є): *Михайлова, Павлова, Іванцева, Грицева, Лесева, Тимофієва.*

Примітка: Звук *і* чергується з *о* після твердих приголосних *Степанів — Степанова* (прізвище походить від *Степан),* де основа закінчується на тверде *н).* Чергування з *е* буває після м'яких та шиплячих приголосних: *Іванців-Іванцева* (прізвище походить від імені *Іванець,* основа якого закінчується на м'який приголосний); *Лукашів — Лукашева* (прізвище походить від *Лукаш,* отже, від основи на шиплячий приголосний).

Деякі носії прізвищ на *-ів* безпідставно вимагають зберігати звук і в непрямих відмінках їхніх прізвищ, кажучи: „Я *Михайлів,* а не *Михайлов,* тому треба писати *Михайліва".* Такі міркування свідчать про незнання законів української мови, і такому „філологові" слід сказати, що говоримо по-українському *коня,* а не „кіня", та що Львів не перестав бути українським містом, хоч говоримо *Львова,* а не „Львіва".

Помиляються ті, що думають, наче прізвища типу *Михайлов* виключно російські. Вони такі ж російські, як і українські. Історично в обох братніх мовах присвійні прикметники творились однаково, за допомогою тих самих суфіксів **—ов, -ев, -ин**. У прізвищах, форма яких здавна закріплена документами й родовою традицією, етимологічне **о** або **е** могло зберегтись, незалежно від загального переходу цих звуків у **і** в закритих складах. Цьому сприяв і традиційний правопис. Звичайно, велику роль тут відіграли також дореволюційні адміністративні установи й церква, що оформляли документи російською мовою. На оформлення прізвища дуже впливала і служба в армії. Так чи інакше сотні тисяч українців мають сьогодні прізвища з закінченнями на **-ов, -ев(-єв)**. Прізвища ці, безумовно, українські, як і ті, що закічуються на **-ів**. Інша річ, що вони злилися з аналогічними російськими прізвищами, становлячи спільний для обох мов тип. Таким чином, прізвище *Михайлов* чи *Павлов* треба вважати за російське, якщо його носій — росіянин, і за українське, якщо воно належить українцеві.

Зразок відмінювання деяких прізвищ:

Однина

Н.	*Михайлів*	*Гриців*	*Андріїв*
Р.	*Михайлова*	*Грицева*	*Анрієва*
Д.	*Михайлову*	*Грицеву*	*Андрієву*
З.	*Михайлова*	*Грицева*	*Андрієва*
О.	*Михайловим*	*Грицевим*	*Андрієвим*
М.	*Михайлову*	*Грицеву*	*Андрієву*

Н.	*Косарчин,*	*Іванишин*	*Андріїшин*
Р.	*Косарчина*	*Іванишина*	*Андріїшина*
Д.	*Косарчинові* або *Косарчину*	*Іванишинові* або *Іванишину*	*Андріїшинові* або *Андріїшину*
З.	*Косарчина*	*Іванишина*	*Андріїшина*
О.	*Косарчиним*	*Іванишиним*	*Андріїшиним*
М.	*Косарчині* або *Косарчинові, Косарчину*	*Іванишині* або *Іванишинові, Іванишину*	*Андіїшині* або *Андріїшинові, Андріїшину*

Множина

Н.	*Михайлові*	*Грицеві*	*Косарчині*
Р.	*Михайлових*	*Грицевих*	*Косарчиних*
Д.	*Михайловим*	*Грицевим*	*Косарчиним*
З.	*Михайлових*	*Грицевих*	*Косарчиних*
О.	*Михайловими*	*Грицевими*	*Косарчиними*
М.	*Михайлових*	*Грицевих*	*Косарчиних*

Н.	*Іванишині*	*Андріїшині*
Р.	*Іванишиних*	*Андріїшиних*
Д.	*Іванишиним*	*Андріїшиним*
З.	*Іванишиних*	*Андріїшиних*
О.	*Іванишиними*	*Андріїшиними*
М.	*Іванишиних*	*Андріїшиних*

НЕПРАВИЛЬНЕ ВІДМІНЮВАННЯ ПРІЗВИЩ — ПРИКЛАД САМОРУСИФІКАЦІЇ

Одною з найпоширеніших помилок нашої преси, ділових паперів і мовлення є неправильне відмінювання українських прізвищ на —ІВ/—ЇВ, —ЕВ/-ЄВ та —ОВ. Автори і промовці як діяспори, так і України чи то через незнання відповідних правил правопису, недбальство, чи через місцеву звичку нехтують також важливою ПИТОМОЮ ОЗНАКОЮ української мови, якою є чергування голосного І в закритому складі з голосними О або Е у відкритому складі. Приклади: Львів, Львова (не Львіва); Київ, Києва (не Київа), стіл, стола, кіт, кота й сотні інших. Ця особлива для нашої мови зміна голосного при переході із закритого складу до відкритого стосується і прізвищ, таких як АНДРУСІВ, ЯНІВ, КРАВЦІВ, РОМАНІВ, ГАЛІВ, ІВАНІВ, ЛУЦІВ, СТЕФАНІВ, ЯЦІВ тощо. На жаль **як преса у вільному світі, так** і на батьківщині, включаючи навіть *Літературну Україну,* відмінюють прізвища не правильно, а так, як їх відмінюють російська та польська мови, тобто без чергування.

На цю тему МПМ писала вже кілька разів. Тому, що ця помилка вкорінюється щораз то глибше, вертаємося до цієї теми, передруковуючи статейку діяспорного філолога, пок. Богдана Романенчука та, поруч, відповідні уступи з книжки мовознавця сучасної України Юліяна Редька. Маємо надію, що їхні арґументи переконають авторів, редакторів, „ліпшезнайів", а головно носіїв таких прізвищ, що іґнорування цього основового правила української мови, це допомога воротові вихолощувати нашу мову з усього, що їй притаманне, що її власне, це ніщо інше як — САМОРУСИФІКАЦІЯ.

А.В.

Анатоль Вовк

ОКОМ ПО ПРЕСІ

(Мовний порадник)

Нерекомендовані слова й вислови надруковано в лапках; їхні правильні відповідники — великими літерами. Назви газет і журналів, в яких була дана помилка, надруковано скорочено наприкінці кожного гасла.

Список ч. 13

„АІДС" (анг.), треба СНІД (Синдром набутого імунітетного дефіциту) *Ам, Св*
„Білорусія" (ліпше) БІЛОРУСЬ *НоШл*
„вив'язалася" дискусія (з поль.) РОЗВИНУЛАСЯ Д. *РіШк*
„виключна" **приємність,** треба ОСОБЛИВА П. *УкВі*
„декада" (для 10 років) (з анг.), треба ДЕСЯТИРІЧЧЯ (бо ДЕКАДА **це по-літер.** 10 днів). *СКВУ, Св, Ам, НоД.*
„докладати про" (з рос.) ДОПОВІДАТИ ПРО *ВУІнж*
„дороговизна" ДОРОЖНЕЧА *Св*
„доживотно" (з поль.) ДОВІЧНО *Св*
„вкоротці" (з поль.) НЕЗАБАРОМ, СКОРО *Ам*
„грузовик" (з рос.) ВАГОВІЗ, ВАНТАЖНЕ АВТО *УкВі*
„задовження", треба ЗАБОРГОВАНІСТЬ *Св*
„заключний" (за рос.) ПРИКІНЦЕВИЙ, ЗАВЕРШАЛЬНИЙ *Св, Ам, НоШл*
„зіграти роль" ВІДІГРАТИ РОЛЮ *НоШл, Суч*
„жмудний" (з поль.) ЗАБАРНИЙ, КОПІТКИЙ *Св*
„владоможець", літер: МОЖНОВЛАДЕЦЬ *НоШл*
„знаток" (з рос.) ЗНАВЕЦЬ *Св*
„іронійно", літер: ІРОНІЧНО *УкВі*
„києвлянин" (з рос.) КИЯНИН *ВіУкІнж*
„клевер" (з рос.) КОНЮШИНА *УкВі*
„криса" (з рос.) ЩУР, ПАЦЮК *Св*
„кропіткий" (з рос.) ЗАБАРНИЙ, КОПІТКИЙ, ЗАГАЙНИЙ *Шл*
„ломщик" (рос. зак.) МЕТРАМПАЖ, ВЕРСТАЛЬНИК *Св*
„медія", „мідія" (з анг.) МАСІНФОРМАЦІЯ, ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ *УкВі, Ам*
„митрополичий палат" МИТРОПОЛИЧА ПАЛАТА *Шл*
„міропроємства по охороні" (з рос.) ЗАХОДИ ДЛЯ ОХОНИ *УкВі*
„напиток", літер: НАПІЙ *Ам*
„наукова ступінь" (з рос.) НАУКОВИЙ СТУПІНЬ *УкВі*
„незвідані" можливості, ліпше НЕСПІЗНАНІ м. *УкВі*
„обходити" подію ВІДЗНАЧУВАТИ п., СВЯТКУВАТИ п. *Св*
„обіцюючий" критик БАГАТОНАДІЙНИЙ к. *УкВі*
„одобрення", літер. СХВАЛЕННЯ *Св, Ам, НоШл*
операція „раковини" ОПЕРАЦІЯ РАКУ або ПІСТРЯКА *Св*
„половий" (з рос.) СТАТЕВИЙ *Ам*
„похорони" особи (з рос.) ПОХОРОН *Св*
„поскільки" (з рос.) ОСКІЛЬКИ, ПОЗАЯК, ЧЕРЕЗ ТЕ, ЩО; ТОМУ ЩО *НоДн*
„при Леніні" (з рос.) ЗА ЛЕНІНА *УкВі*
„співпадати" (з рос.) ЗБІГАТИСЯ *Суч*
„сумерк", літер. СУТІНОК, ПРИСМЕРК, СУТІНЬ *Ам*
„сплав" (з рос.) СТОП *Св*
„травля" пресою (з рос.) ЦЬКУВАННЯ п. *Св*
„трьохденний" (з рос.) ТРИДЕННИЙ *УкВі*
„тупик" (з рос.) СЛІПИЙ КУТ, ГЛУХИЙ КУТ *НоДн*
„учбові" заклади (з рос.) НАВЧАЛЬНІ з. *УкВі*
„чисельна" участь, треба ЧИСЛЕННА у. *Ам*
„чисельно" ілюстрований, треба БАГАТО і.*Ам*
„аранжировка" (з рос.) АРАНЖУВАННЯ *НоДн*
„виминаючий", треба УХИЛЬНИЙ *Ам*
„віз" для анг. car, треба АВТО, АВТОМОБІЛЬ *НоШл*
„зіткнення" **авт, анг. collision,**(з рос.) треба ЗУДАР АВТ
„кольорове" населення (з анг.), ліпше НЕ-БІЛЕ н.
„каменщик" (з рос.) КАМЕНЯР, МУЛЯР *УкВі*
„легковий" автомобіль (з рос.) ПОВОЗОВИЙ а. Св
„лента" (з рос.) СТРІЧКА, ТАСЬМА *Св*
„міродайний" (з поль.) АВТОРИТЕТНИЙ, ПЕВНИЙ, *УкВі*
„поштівка" (з поль.) ЛИСТІВКА *Св*
„тюрські листя" (з рос.) ТЮРСЬКЕ ЛИСТЯ *НоДн*
„учащане" **читання,** треба ВІДВІДУВАНЕ ч. *Ам*

Академік В. Русанівський про правопис.

Голос читача „ЛУ":

Коли створювалося Товариство української мови й почалося обговорення Закону про мову, йшлося і про реформу українського правопису. Відтоді мені не траплялося прочитати нічого конкретного з цього питання: чи готується реформа, на якій стадії підготовки, коли буде опубліковано проєкт? Адже прийнято Закон про мови в Українській РСР, багато наших співгромадян вивчають українську мову, і що — маємо знову переучуватися? На мою думку, реформу правопису потрібно здійснити якомога швидше. Прошу роз'яснити це на сторінках „ЛУ".

В. Приймак
м. Запоріжжя.

Редакції відповідає директор Інституту мовознавства імени О.О.Потебні АН УРСР академік АН УРСР В. М. Русанівський:

— **Проєкт реформ** „Українського правопису" мав кілька редакцій.

Перша з них зазнала певних скорочень, але вважаємо їх незначними, бо стосувалися вони суто історичних коментарів, що свого часу не були розраховані на масового читача. Було **впроваджено літеру „г" для написання тих слів**, які раніше необхідно було **запам'ятовувати**. Помітно оновлено іншомовний матеріял: зменшено кількість винятків з правил, значно розширено розділ про правопис запозичених власних імен, географічних назв тощо. Все це викликано практикою сучасного перекладу. Під час роботи над проєктом подвоївся склад комісії; спочатку сюди входили лише **наукові працівники**, а після створення Товариства української мови імені Тараса Шевченка на прохання його **голови Дмитра Павличка** до комісії введено кількох письменників, а також представників мовних кафедр педагогічних вузів та університетів республіки. Нині ця комісія налічує **близько 50 осіб.** Новим складом комісії і було представлено останню редакцію проєкту „Українського правопису", який пройшов по пунктах та параграфах від першої до останньої сторінки **прискіпливе обговорення.**

Останнє засідання комісії (грудень 1989 р.) затвердило остаточний варіянт „Правопису" і рекомендувало до виробництва. **Цього року** „Український правопис" як основна граматична норма української мови, **буде опублікований.**

Ті, хто не володіє українською мовою, матимуть можливість вивчати її за посібником, що **також** 1990 року вийде у **видавництві „Молодь"**.

„Літ. Україна", ч. 11, 1990

Борис Антоненко-Давидович

Як ми говоримо

Захист і оборона

Останнім часом слово ЗАХИСТ і похідні від нього ЗАХИСНИК, ЗАХИСНИЙ, ЗАХИЩАТИ стали виживати слова ОБОРОНА ОБОРОНЕЦЬ, ОБОРОННИЙ, ОБОРОНЯТИ. Незважаючи на значенневу схожість, ці слова якщо пильно придивитися до клясичних зразків і народної мови, мають деяку нюансову різницю. Візьмімо такі речення: „Перші краплі дощу... змусили мене озирнутися навкруги, пошукати певного ЗАХИСТУ від зливи". (М. Коцюбинський); „Нема соломи, то нема чим і хату ЗАХИСТИТИ від холоду" (з живих уст); „Росла в гаю конвалія під дубом високим, ЗАХИЩАЛАСЬ від негоди під віттям широким" (Л. Українка). У цих реченнях слова ЗАХИСТ, ЗАХИЩАТИ, ЗАХИЩАТИСЯ стоять тому, що йдеться про потребу обійти прикру, або ворожу дію когось чи чогось, створити їй пере шкоду або захист від неї. Особливо це яскраво можна бачити у фразі „Гори, що роблять кораблям ЗАХИСТ від бурі" (Словник Б. Грінченка). Це стверджують і такі слова, як ЗАХИЩ — тимчасова прибудова з соломи або очерету до хати замість сіней, ХИСТ — огорожа з пруття або хмизу в пасічників та мисливців. Уживають слова ЗАХИСТ і в розумінні „охорона, протекція": „Де ж бідний удові ЗАХИСТУ шукати проти такого напасника!" (з живих уст).

Коли мовиться про потребу застосувати фізичну силу або зброю, тоді не обійтися без слів ОБОРОНА, ОБОРОНЕЦЬ, ОБОРОНЯТИ (БОРОНИТИ), ОБОРОНЯТИСЯ: „ОБОРОНА Буші" (М. Старицький); „Сорока в ворони просить ОБОРОНИ" (М. Номис); „З ОБОРОНЦЯМИ ладу старого бій, усесвітній, останній кипить" (переклад „Робітничої Марсельєзи); БОРОНИВ я свою Україну,не лякався я злих ворогів" (пісня); „Алі ОБОРОНЯВСЯ" (М. Коцюбинський).

Трапляються випадки, коли слова обох цих груп будуть слушні в одній фразі, наприклад: „Люди з околиць кинулись до фортеці, шукаючи ЗАХИСТУ, але, поки ОБОРОНЦІ завзято стримували ворога, що обложив їх звідусіль, багато хто в фортеці помер від голоду й спраги".

Із сказаного випливає, що, прагнучи використати все багатство нашої мови, треба не забувати й слів цієї другої групи й казати, наприклад: „Обов'язком кожного громадянина є БОРОНИТИ (або ОБОРОНЯТИ, тільки — не ЗАХИЩАТИ) свою Батьківщину".

Розмови з читачами

З далекої Каліфорнії ми дістали листа на мовні теми, підписаного псевдонімом „Здивована". Не містимо цього довгого листа, але ось даємо на нього відповідь.

ВШ Пані Здивована!

Погоджуємося з Вами, що мова нашої преси не завжди на потрібній висоті, і часто бентежить, а то й дратує читачів. Велика це шкода, бо наші часописи могли б бути доброю школою правильного мововжитку для людей, які в чужому середовищі рідну мову забувають. Правда, останнім часом, можливо під впливом зв'язків з землями на батьківщині, мова найпопулярніших газет, напр. *Свободи,* поправилася. Слова, які Вас дивують у *Свободі* та в *Альманаху УНСоюзу*, а саме: ДЕБЕЛИЙ, ДУЖИЙ, ДЗИҐА, ДАЛЕБІ, ЛАДАН, ЛІНЬКИ, ПОПУТНИК, ПУТНІЙ, РЕМСТВУВАТИ — хоч для галичан незвичні, вони всі добрі та літературні.

В Галичині не вживають слова СЕРЕЖКИ (якого вживав і Шевченко), бо там узвичаїлось засвоєне з польської мови слово „кульчики". Невідоме теж там слово СХОЖИЙ, що має те саме значення як ПОДІБНИЙ. У Центрально-східній Україні дуже поширене слово ХОРОШИЙ (спільне з російською мовою), замість однаково доброго ГАРНИЙ, яке там зникає, але яке треба нам зберегти.

Щодо наведених чужомовних слів, в правильності яких Ви непевні, то всі вони літературні. СТАРТ вживається у спортовій лексиці, ІНТЕРВ'Ю — відоме в чи не всіх головних европейських мовах, НА БОРТУ літака — також інтернаціональний вислів. Не можемо відкидати теж запозичених слів НІРВАНА, ШТОРМ. Вони є вміщені, напр. у *Правописному словнику* Г. Голоскевича. Чужомовні слова особливо поширені й потрібні в термінології таких напр. галузей як природничі науки, медицина, музика, публіцистика. Правильно вжиті і в належному місці — вони не засмічують, а збагачують мову.

Дякуємо за листа. Хотіли б ми, щоб було більше читачів, які читали б пресу та книжки вдумливо, відзначували нові для них слова та перевіряли їхню правильність.

До історії української термінології

Закінчення зі стор. 5

мінів (европеїзмів) та б) творення неологізмів, але з перевагою останнього методу, оскільки він відповідав „визвольній" тенденції тодійшнього мовотворення — *пуризмові.* Тим то, наприклад, у слівнику П. І П. Терпил уже була велика кількість неологізмів. Ось деякі з них: „саморух" (автомат), „самокат" (автомобіль), „запал" (азарт), „глинець" (алюміній), „безурядня" (анархія), „повітроплав" (літак), „химерник" (фантазер) тощо. Деякі з них були давніше створені (напр., „глинець"), а деякі вже тепер.

Але недостатнє на той час вивчення словотвірних засобів української мови призводило часто до хибних новотворів. Звідси такі хибні утворення в слівнику В. Дубровського, як от „абетний" від „абетка" (де поділось „к"?), „вивітрення" (рос. „вывѣтриваніе"; тут видова невідповідність), „витлхший" (рос. ‚выдохшійся"; форма активного дієприкметника неможлива в українській мові). У слівнику П. і П. Терпил — „блакитньовий (рос. „голубоватый"; по-українському було б „блакитнуватий"), „вигадник" (винахідник; тут семантика невідповідна), „розвідач" (рос. „изслѣдователь"; тут ближче було б значення цього українського слова до російського „развѣдчик", а крім того, видова невідповідність), „відлучний" („отвлеченный"). У Терпил же неправильні прикметникові утворення: „січньовий", „липньовий", „червньовий", „грудньовий" (це запозичено з польської мови „grudniowy").

Були певні труднощі не тільки в доборі чужомовних слів через *наявність галицько-польської й наддніпрянсько - російської традиції,* але й у граматичному оформленні їх. Про потребу певного граматичного оформлення чужомовних слів писав В. Самійленко, коли зазначав у згаданій вище статті, що не можна слова „брати в абсолютній чужомовній формі", що треба почасти „відміняти саму форму слова". Труднощі ці теж лежали на лінії історичного галицько-наддніпрянського поділу. Отож у питанні про рід таких слів, як „аналіз" західноукраїнська традиція вимагала жіночого роду, а наддніпрянська — чоловічого. Слівник Терпил подавав жін. рід („акциза", „адреса", „акварелля"), але в багатьох авторів ці слова були в чол. р.

Внаслідок усякої такої роботи було подолано чимало труднощів в царині української термінології, видано чимало термінологічних словників (малих розміром), що їх я відзначав уже, але галицько-наддніпрянські розбіжності в доборі термінів залишилися, бож і життя політичне та культурне тоді не встигло було стати єдиним, всеукраїнським. Через наявність двох армій була й залишилася відмінна термінологія *військова.* Наприклад: наддніпрянські — „капрал", „сержант", „фельдфебель", „лейтенант", „майор"; відповідно до них у галицькій — „вістун", „десятник", „старший десятник", „чотар", „поручник", „отаман".

У церковних назвах була велика різниця: „парафія" — „парохія", „настоятель" — „парох", взагалі кажучи — в УАПЦ — українізована термінологія, а в Греко-католицькій — церковнослов'янська й латинська.

(Примітка: у тексті додано і пропущено посилання на джерела.)

НА ПУЛЬСІ МОВИ

• Теперішня преса України, зокрема *Літературна Україна,* уже досить давно увела правильне написання ШІСТДЕСЯТНИКИ замість уживаної в „застійні роки" під російським впливом форми „шестидесятники". Адже *усі* правописні словники мають лише ШІСТДЕСЯТ, ШІСТДЕСЯТИЙ. Але всупереч логіці академічні київські правописні словники з 1974 р. і 1979 р. містять тільки поросійщене „шестидесятник", а не мають слова ШІСТДЕСЯТНИК. Хоч діяспора „теоретично" тримається словника Голоскевича, в якому є тільки ШІСТДЕСЯТНИК, вся еміґраційна преса й шкільні підручники досі вживали неправильного „шестидесятники". Велика пора цього русизму позбутися. Сказане стосується, очевидно, також назви П'ЯТДЕСЯТНИКИ (не: п'ятидесятники") для членів одного з релігійних віроісповідань.

• Газети з України, транспаранти та інша література показують, що там стараються відновити у правах слово НАВЧАЛЬНИЙ, замість вживаного досі з російського впливу слова „учбовий". Адже слово „учба" є лише в російській мові. Воно відповідає українському НАУКА. Важче приходиться у під'яремній Україні з викиненням з української мови слова „вуз", скороту від „вищий учбовий заклад". Там воно досі було єдиновживане, бо мало ті самі перші літери, що й російське „высшее учебное заведение". З розгромом українізації словом „вуз" заступлено українське ВИШ, скорот від ВИЩА ШКОЛА. Пора нам усім тепер повернутися до цієї передрозгромної назви.

ПРИЖМУРЕНИМ ОКОМ

Ро--Ко

І ЧОГО МИ ВІДРІКАЄМОСЯ?

(Теорія про виникнення польонізмів і русизмів та екскурсія в етруську мову)

Мова в'яже людей, як перевесло стебла снопа, бо люди тією самою мовою і порозуміваються і сваряться. (Сварка — запобіжний засіб проти виразки шлунка, — кажуть психіятри). Мова здорового народу росте і буяє, як пшениця на родючому лані. Однак на родючій землі і кукіль росте, і треба доброго господаря, щоб його полов з корінцями.

У свій час я був забажав стати таким господарем і полоти кукіль мови — і то не з кого іншого, а в своїй власній родині. На жаль, я не знав, що то був рік (чи може вік) куколю української діяспори, і тоді я переконався, що легше бути бухгальтером, ніж мовознавцем. Бухгальтери мають машинки, що додають, віднімають, множать і ділять, а для поління мого „куколю" треба було читати довжелезні розвідки, словники й інші морфологічно-ортопедичні книги. Як я в них заглибився, усвідомив собі, що коли б я очистив свою мову від куколю польонізмів, русизмів й інших -ізмів, то я практично став би глухонімим з виразкою шлунка.

Так тільки почну свої „студії", то голова мені розболить. Як зачну думати на мовну тему, хандра чіпляється мене, як реп'ях кожуха. Хоч це порівняння то вже заяложена фраза, яка потребувала б осучаснення. Хіба сказати: чіпляється, як кредитова компанія боржника? Це ж невлад, навіть для мого вуха, хоч доляр шаную майже настільки, як рідну мову.

Якось накупив я журналів і підручників та знову почав читати про чистоту рідної мови, а закінчив на дивовижі з нашої історії: Русь, тобто, по-нашому Україна, прийняла християнство як державну релігію не тисячу років тому, як це ми на чолі з нашими славними істориками,, ієрархами й провідниками гучно відзначили в 1988 році, — а 128 років раніше. Цей історичний факт записаний у всіх хроніках того часу, а про християнство Володимира Великого нема в хроніках ні слова-згадки. Року Божого 860 наш князь Аскольд розторощив Візантійську імперію та підписав — підкреслюю: підписав — з нею договір двомовний — руською, тобто українською, і грецькою мовами, і прийняв тоді християнство.

Біда хотіла, що язичники в Русі зразу не пропали, а зробили переворот, щоб по давньому почитати своїх ідолів. Володимир (тоді ще не Великий) їх також почитав. Одначе Володимирові, мабуть, надоїло було догоджати багатьом ідолам та дванадцятьом леґальним своїм жінкам і скільки ж позашлюбним жінкам „збоку", (він був уже, так би мовити, підтоптаний) і рішив, керуючись державним інтересом, відновити християнство як державну релігію. (Перша частина того ствердження — це моя теорія, не підсилена ніякими розкопками ані літописами. Я, правда, жонатий.). Згодом Володимирів син Ярослав Мудрий наказав переписати літописи, а як знаєте, при переписуванні трапляються, і при найкращій волі, помилки, а ще коли літописці мають на увазі свого доброго володаря. На доказ можете прочитати „переписану історію" наших останніх п'ятдесятьох років, пропоновану сучасними літописцями з наших різних середовищ.

В кожному разі в 863 році в Києві перебував уже митрополит з чотирма єпископами, а в 861 році перекладено Святе письмо на руську мову.

В той час на півночі ще не було Росії ані навіть Московії, а на заході польських князів їли миші. Археологи доказали, що на наших землях високо розвинена культура існувала вже дуже давно. Я знаю поета, який вивчає написи етрусків, і — диво-дивне — може розуміти їхнє письмо, хоч не знає ні слова етруської мови — написи писані майже кирилицею, очевидно, не згідно з київським чи харківським правописом, але мовою зрозумілою для етрусків і, виглядає, для нашого поета.

От тоді я прийшов до першого висновку: поет може бути мовознавцем.

Друга мовна проблема, яка не перестає мене переслідувати: звідки в нашій мові взялося стільки русизмів і польонізмів, що наші мовознавці аж за голову хапаються? І чому вони не знаходять жодних українізмів в польській і російській мовах, не згадуючи вже й етруської?

Але чи ми не є унікальний народ, який не хоче чужого й відрікається свого? Це мабуть давні руські слова мусіли помандрувати від нас на захід, і на північ, і тепер, коли вони, висловившися по-кібернетичному, зворотним шляхом хочуть з діяспори повернутися під рідну стріху, їм під носом замикають двері. Так історики відреклися 128 років своєї історії, а мовознавці — своїх рідних слів. Це мій другий висновок.

Можливо, що ці мої думки можуть видаватися комусь невлад і не доречі, але Бог дав мені мову, а американці демократію, в якій різні вігласи й невігласи користуються „чотирма свободами". І я користаю з однієї із цих свобід, щоб позбутися моєї найновішої хандри.

А. Вовк

ДОВІДНИКИ І ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ ПЛЕКАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Анотований список)

(Частина II, продовження із МПМ — 28)

Від Автора. Досі ми розглянули одномовні словники — тлумачні, правописні, спеціяльні та галузеві. Тепер починаємо розглядати двомовні словники. Тому, що їх багато і вартість їх для вивчення і плекання української мови різна, описувати їх будемо теж по різному. Зірка після даних про книжку означає, що її ще можна купити у книгарнях чи у видавців.

Українсько-іншомовні словники

А. Українсько-англійські

1. **Українсько-англійський** словник укл. C.H. Andrusyshen, J.N. Krett. Саскатун, Канада, 1955 р., 1167 стор.; передруковано в Торонто 1981 та 1985 рр. *

[Найповніший досі українсько-англійський словник. Використано лексику двомовних словників Б. Грінченка, Є. Онацького (укр.-італійський), Я. Рудницького та З. Кузелі (укр.-німецький). Включає багато західньоукраїнських слів, яких нема у словниках, виданих в УССР. Згідно з передмовою має 95 тисяч слів та 35 тисяч ідіоматичних висловів, фразеологізмів. Словник не є нормативний, тобто наявність якогось слова в ньому не означає, що воно літературне. Словник уживає правопису 1928/29 рр., але відзначає особливими знаками відмінності за правописом 1946 р.]

2. **Українсько-англійський словник** М.Л. Подвезька. Київ 1952. 1007 стор.; 2-ге вид. 1957. Словник передрукований в Канаді.*

[Цей найбільший цього роду словник в УССР не перевиданий вже 33 роки (!). Підготований з допомогою 5 викладачів, аспірантів та наукових працівників. Словник містить близько 60 тисяч слів. К. Андрусишин оцінює його як „добрий, але обмежений".]

3. **Українсько-англійський словник широкого вжитку** Марії Дейко та інш. Лондон і Австралія, 1979 р., 455 стор. *

[Згідно з укладачами словник має 50 тисяч слів та виразів. У Словнику використано матеріяли із словника Андрусишина і Крета, а також додано нові лексичні групи, як напр.а; релігійно-церковне словництво, українську військову термінологію. Укладачі виправили деякі русифіковані назви в словнику М. Подвезька. Словник не містить зовсім фразеології.]

4. **Українсько-англійський словник** Ю. Жлуктенка, Н. Биховця і А. Шванца. Київ, 1982, 432 стор. малого формату. Тираж 155 тисяч.

[Укладачі використали словник М. Подвезька (тут ч. 2), а також перших 9 томів **Словника української мови** (Київ. 1970-1980) та англомовні джерела 1969-72 рр. Словник містить близько 20 тисяч слів, вкл. 7 сторінок географічних назв. (Такого додатка нема у попередніх трьох словниках.)]

Заувага: Як словник Подвезька,так і словник Жлуктенка та інших, містить узвичаєні в УССР русизми , напр. „горілка" в знач. ПАЛЬНИК, „чайка" у значенні анг. see gull, „сумка" у значенні ТОРБИНКА, „землероб" у значенні ХЛІБОРОБ, „плавити" (напр. металь) у знач. ТОПИТИ та інші. У меншому словнику бракує таких поширених слів як ЧОРНИЦІ, УРОДИНИ, ПИСАНКА, ПАЛЬНИК, ЯЛИНКА (в знач. Christmas tree).

5. **Українсько-англійський і англо-український словник** В. Ніньовського. Едмонтон (Канада) 1985. 678 стор.

[Задуманий як шкільний словник, зокр. для осіб, яких головною мовою є мова англійська. Обидві частини становлять, приблизно, 23 тисячі слів. Українська частина має додатково 29 стор. інформації про укр. граматику. Український реєстр займає 228 стор.

Укладач користувався словником Андрусишина і Крета (тут ч. 1) як джерелом українського реєстру. Із 5-ох наведених вище слів, яких бракує в словнику Жлуктенка та ін., у словнику Ніньовського знаходимо лише два — ялинка і писанка. З наведених із Жлутенка русизмів нема тут ні одного поза неправильним перекладом слова ЧАЙКА. Ця назва стосується іншого птаха в українській мові, а іншого в російській. Російська чайка відповідає анг. gull, mew (рід Larus), українська ж чайка по-англійському буде lapwing, peewit (рід Vanellws).

На жаль російське тлумачення цієї назви під тиском русифікації дуже поширюється в Україні, а звідси і в діяспорі. Словник Ніньовського подає на першому місці правильний український переклад і на другому російський. томи.

Б. Українсько-російські словники

Для української діяспори ці словники багато менше важливі, як попередня група. Все таки вони корисні для перевірювання, котрі слова в цих двох мовах збіжні, а котрі різні. Тому назвемо з них лише два, в тому аспекті найважливіші.

1. **Словар української мови,** зред. і доповнив Борис Грінченко. Чотири томи. Київ 1907-1909, передруковано фотомеханічним способом в Києві 1958-59. Тираж 30 000.

[Словник охоплює лексику деяких українських говорів, а також (неповно) українську літературу до 1870 р. Передмову до перевидання підписало аж 6 осіб, в тому Максим Рильський. В ній не обійшлося без нападів проти „націоналістичних настанов" С. Єфремова та А. Ніковського, які в 1927-1930 рр. видали (недокінчене) виправлене й доповнене видання цього словника.

Згідно з передмовою словник має 68 тисяч реєстрованих слів і є першим в українськім словникарстві великим зібранням лексичних фондів української мови.]

2. **Українсько-російський словник** в 6-ох томах за ред. Іллі Кириченка, Київ 1953-1963, тираж 25 тисяч до 75 тисяч.

[Словник містить 127 700 реєстрових слів, тобто мало що менше як виданий в 1970-1980 рр. тлумачний **Словник української мови** (135 тисяч слів). З його об'єму прибл. 1% становлять додатки при останньому томі (літери А-П).]

Заввага. Історія друку цього словника наглядно відбиває політичні обставини в Україні в часі його видання. Перший його том був „підписаний (цензурою) до друку" в два тижні після смерти Й. Сталіна в травні 1953 р. Перше речення у передмові це похвала „геніяльного" твору Й.В. Сталіна „Марксизм і питання мовознавства". На появу другого тому треба було ждати 5 років, а останні чотири вийшли впродовж трьох років 1961-1963 рр. Тираж першого тому був 75 тисяч, другого вже 50 тисяч, а всі дальші томи мали вже лише 25 тисяч примірників,тобто всього одну третину початкового тиражу. Редколеґія першого тому мала крім гол. редактора двох членів, шостий том вже мав 8 членів. (Максим Рильський був у редколеґії усіх томів.) Перший том мав у джерелах Й. Сталіна між клясиками марксизму-ленінізму, а Микиту Хрущова згадано один раз в інших джерелах. В останньому томі Сталіна вже нема між клясиками, а зате наведено аж 8 статтей Хрущова. Коментарі тут зайві.

(Продовження буде)

Володимир Жила

Пошана рідної мови — найперша ознака культури людини

(Минуле і перспективи української мови)

I.

Кожний народ пишається своєю мовою. І це природно, бо ж найперша і найголовніша індивідуальна ознака народу — його мова, література, мистецтво, народна творчість. Мова, як твердять деякі етнографи, — це характер народу. У ній віддзеркалюються його психічний склад, побут, нахили, звичаї. Адже ж тільки німий мовчить, а народ усю свою творчу діяльність — працю, боротьбу, радість і смуток — завжди оформлює словом. У мові кожне покоління від найдавніших часів залишає свої глибокі сліди. І хоч мова невпинно змінюється, вбираючи в себе все нові й нові елементи, відкидаючи старі й віджилі, вона формується виключно на основі надбань суспільного життя поколінь та їхніх стосунків з іншими народами. У той же самий час вона сильно допомагає формуванню індивідуальности народу та, в сприятливих умовах, і сама розвивається все пишніше й пишніше, за своїми властивими лише їй законами. Таким чином, легко можна підсумувати, що мова — це історія народу.

Але, як майбутнє розвивається з минулого, наші сьогоднішні подвиги чи поразки через роки, відійшовши також у минуле, не пропадуть безслідно. Тому ми не можемо дивитися байдуже, як саме майбутні покоління розглядатимуть нашу епоху, наші надбання. Мусимо також пам'ятати, що все, що ми створюємо, служитиме не тільки нам, але й тим, хто житиме після нас. Адже ж погляди кожного покоління спрямовані в майбутнє, щоб туди передати свій досвід — гіркий чи приємний. І все це триває засобами мови. Тому мова — це також і пам'ять народу. От чому дбайливо та уважно треба ставитись до мови. За неї треба боротися, щоб вона завжди зоріла, була панівною, а своєю красою та могутністю притягала до себе всіх її носіїв.

Ворожий наступ на українську культуру

Цю важливість мови для існування народу розуміли добре наші вороги, які протягом віків, підступно захоплюючи українські землі, стихійно виступали проти нашої мови. Це підтверджує історія. Напр. 1720 р. з'являється указ Петра I: „Наново ніяких книг, крім церковних попередніх видань не друкувати".[1] Це був перший лобовий удар для України, в якій протягом XVI й XVII сторіч буйно поширювалась освіта, зростала наука, збагачувалась культура, а слово набирало демократичних ознак, стаючи „непоборним" — як Запорізька Січ![2] Зростала тоді й національна свідомість нашого народу, що так сильно причинилася до визвольної боротьби за національну й суспільну справедливість і свободу часів Богдана Хмельницького. Ці часи, як знаємо з історії, отримали високу оцінку відомого мандрівника та історика-сирійця, Павла Алеппського, який у своїх писаннях ствердив небуденну освіченість „козацького (українського — В. Ж.) народу", в якому „не лише всі козаки, але більшість їх дружин і дочок уміють читати".[3] Не спускаймо з ока того, що книжки, які тоді просто переписували від руки, не могли вже задовольнити потреб широких кіл читачів. Виникла необхідність у друкованій книжці. Тоді з'являються друкарні в Острозі, Заблудові, Києві, Чернігові тощо. У них видаються не лише духовні книжки, а й навчальні посібники, наукові праці, літературні й публіцистичні твори. У той самий час у всій Московській державі діяло всього дві друкарні.

В Україні поширювались книги, бо свобода слова була там невід'ємним правом людини. Вона ґарантувалась державними й міжнародними угодами. У *Гадяцьких актах*, наприклад, знаходимо таке: „Гімназії, колеґії, школи та друкарні, скільки їх буде треба, без перепон будуть ставити, вільно і свобідно науки уділяти і всякі книги друкувати..."[4]

Ці самі книжки в Московщині, коли туди попадали, були заборонені, їх там нищили, просто палили! Так, наприклад, *Учительське евангеліє* Кирила Транквілліона-Ставроцького, що з'явилося друком в Україні, потрапивши в Московську державу, підпало під суворий наказ „позбирати і на вогнищах спалити" як за зміст, так і за „склад його еретичний".[5]

Після полтавської катастрофи 1709 р., коли Москва твердою ногою переможця станула в Україні, почався мартиролог українського слова й в його власній споконвічній батьківщині. На вільній колись козацькій землі слово стало мовою закріпаченого народу, воно було приречене жити лише в народній пісні, в думі, у фолкльорі. Україна, колись передова країна, перетворилася в безпросвітну й безграмотну колонію. Її народ, розшматований імперськими кордонами, загибав на панщині разом зі своєю мовою. Може тоді й декому з наших ворогів здавалося, що вже недалекий час загибелі українського слова й народу. Але їм було не під силу їх знищити. Українське слово не тільки вижило й відродилося, але й довело, що має право жити й розвиватися".[6]

Оборонці і звеличники українського слова

1798 р. з'явилися друком перші три частини *Енеїди* Івана Котляревського, написані народною мовою. А героїв своїх автор наділив рисами запорізьких козаків — сміливістю, відвагою, одчайдушністю, прагненням до волі та перш за все відданістю батьківщині. 1837 р. в Галичині з'являється альманах *Русалка Дністровая.* Книга наснажена палкою любов'ю до рідного краю, простого народу, його культури й мови. Маркіян Шашкевич, до речі, був перший у Галичині, хто чітко проголосив ідею єдности всього українського народу, оспівав його героїчне минуле та боротьбу проти національного й суспільного поневолення.

1840 р. вийшов у світ *Кобзар* Тараса Шевченка, в якому заблискотів мовний світ поезії.[7] У його словесно-мистецьких засобах прийшло до поєднання народної мовотворчости з високим поетичним мистецтвом. Шевченкове слово прозвучало полум'яно. Воно проникло в усі сфери життя, зачепило тонкі психологічні струни людської особистости, відображаючи поривання серця, біль, смуток і радощі людини. У своїх віршах і поемах Шевченко заговорив про слово як про зброю, що запалює людські серця й підносить їх до героїчних чинів. І так мова, яку називали мужицькою,[8] про яку говорили, що вона неспроможна передати складних думок і витончених почуттів, загорілась під пером великого поета, усіма барвами веселки, виявилась здатною потрясти людські серця й розум. Відомими стали тоді й видатні досягнення народного генія з минулого: літописи Самовидця, Величка, твори Сковороди. Вони відкрили очі здивованим нащадкам, вказуючи на героїчне минули українського народу.

Закінчення буде.

Видає ШКІЛЬНА РАДА при УККА
Редаґує Колеґія в складі:
Євген Федоренко, Анатоль Вовк
і Володимир Жила

Адреса: Educational Council — U.C.C.A.
P.O. Box 391 - Cooper Station
New York, N.Y. 10276-0391

В П'ЯТУ СУМНУ РІЧНИЦЮ ТРАГЕДІЇ ЧОРНОБИЛЯ
складаємо 250 дол.
на „ФОНД ДОПОМОГИ ДІТЯМ ЧОРНОБИЛЯ"

Пластовий Курінь „Верховинки"

ВИСТАВКА ОБРАЗІВ
Ярослава Вижницького
(ҐІМАЛЯЇ, КРАЄВИДИ, КВІТИ)

Відкриття в п'ятницю, 10-го травня 1991 р. о год. 7-ій веч.

Відкриє Дарія Маркусь

Культурний Осередок при церкві свв. Володимира і Ольги в Чикаґо, Ілл.
10-11-12-го травня 1991 р.

Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці
запрошує членів і громадянство на
ЮВІЛЕЙНИЙ ВЕЧІР
який відбудеться
в суботу, 4-го травня 1991 р.
З НАГОДИ 95-ТИЛІТТЯ СВОГО ДІЙСНОГО ЧЛЕНА
ІВАНА КЕДРИНА -РУДНИЦЬКОГО

Слово про Ювілята:
проф. ЛЕОНІД РУДНИЦЬКИЙ, голова НТШ і
д-р ЯРОСЛАВ ПАДОХ
ІВАН КЕДРИН: „Неписані закони історії" — доповідь
Після доповіді — КАВА і СОЛОДКЕ
Початок — 5-та год. по пол.
Дім НТШ в Ню Йорку
63 Четверта авеню (між 9 і 10 вулицями)

Крайовий Комітет Відмічення Трагедії Чорнобиля
ЗАКЛИКАЄ УКРАЇНСЬКУ СПІЛЬНОТУ ВЗЯТИ УЧАСТЬ У
ВІДМІЧЕННІ 5-ої РІЧНИЦІ ЧОРНОБИЛЯ

П'ятниця, 26-го квітня 1991 р. —
МОЛЕБНІ по всіх Українських Церквах
Субота, 27-го квітня 1991 р. — Ню Йорк
11-та год. ранку — СИМПОЗІЮМ
в Українському Інституті Америки
2 East 79th Street
Коспонзор УІА
Неділя, 28-го квітня 1991 р. — Вашінґтон, Д. К.
1-ша год. по пол.
СОБОРНИЙ МОЛЕБЕНЬ і ТРАУРНИЙ ПОХІД до АМБАСАДИ СССР
Site: Lafayette Park, напроти Білого Дому
Український Конґресовий Комітет Америки
(212) 228-6840
Українсько-Американська Координаційна Рада
(212) 505-1765
Конференція Безсторонніх Організацій
(212) 254-5130

Скільки...

(Закінчення зі стор. 1)

Голос Люби помітно тремтить, коли вона доходить до цієї частини своєї сумної розповіді.

— Два місяці перебувала я з Мар'янкою в цій лікарні, але там порятунку не мали. Коли я часто стояла, плачучи, на коридорі, зустріли мене добрі люди, д-р Зенон і Надія Матківські. Коли б вони не співчували моїй трагедії — я б не була тут сьогодні.

Н. Матківська обіцяла, що ми обі з Мар'янкою зможемо поїхати „Мрією" до ЗСА, а тут вже будуть дитину лікувати. І справді, я сама не вірила, що таке можливе, але вона постаралася про виклик, про всі потрібні папери. Від'їзд літака „Мрії" відкладали кілька разів і кілька разів мої надії захитувалися. На щастя у Мар'янки наступила ремісія і не було так важко. Коли прийшла вістка, що „Мрія" відлітає, ми поїхали до Москви так „на пропало", не знаючи нікого і не маючи ще візи. Але і там найшли добру душу д-р Орест Ткачик, що також летів „Мрією", заопікувався нами. Дослівно 10 хвилин перед год. 6-ою вечора, ми дістали візу і поїхали поза Москву, де причалила „Мрія".

І так ми опинилися в Америці, розповідає Люба. Чи знаєте, що як висіли з літака перелякані і втомлені, не хотіли вірити, що ми на чужій землі, так нас тут тепло прийняли, пригорнули добрі люди... Д-р З. Матківський зорганізував нам лікування у спеціяліста, голови відділу онкології університету Єйл д-ра Бірдслія пані Фіцалович взяла нас немов рідних до себе... — і знову голос Люби тремтить при тій розповіді.

Мар'янка сидить поруч і переглядає книжки, що їх приніс наш головний редактор для неї. Але опікунка наших гостей, споглядаючи на неї, просить принести щось до пиття і перекуску, бо дівчинка помітно блідніє і тратить сили. Вона вже перейшла сім поважних хемотерапій, які знизили відсоток злоякісних клітин до 5 — отже знову прийшла ремісія. Але ці хемотерапії незвичайно важко вона приймає і потребує після кожної майже тиждень, щоб набрати сил. Ми приносимо для Мар'янки перекуску, а її мати просить нас писати доконче про те, як безмежно вона вдячна усім тим, що їй допомогли приїхати сюди і пробувати рятувати її одиноку дитину: в першу чергу родині Матківських, Марті Андріюк, Л. Фіцалович, і всім українцям доброї волі у Ню Гейвені, що дають їм стільки серця і допомоги. Навіть представниця американської соціяльної опіки виявляє для Мар'янки особливо багато тепла. Це вона постаралася за розкішну перуку, яка дозволяє дівчинці забути про довгу косу, що її знищила хемотерапія, вона дістає тепер від організації „Три бажання" приватний комп'ютер і можливість відвідувати школу, тоді коли дитина почувається краще.

Саме тепер в часі поїздки до нас, до Джерзі Сити, Мар'янка навіть усміхається непевно і цей усміх роз'яснює її прегарне личко, немов сонце на захмареному небі.

Однак, ми знаємо, що хмари прийдуть знову і що наступного дня дитина знову буде терпіти від наслідків хемотерапії.

Мар'янка з мамою і своєю опікункою відходять, прощаючись з усіма членами редакції. А ми дивимося їм услід з питанням, на яке ніхто не знаходить відповіді: „Скільки їх ще буде таких Мар'янок із смертельною недугою в крові???"

Головний Екзекутивний Комітет Українського Народного Союзу

і

Український Інститут Америки

влаштовують

ЗУСТРІЧ й ПРИЙНЯТТЯ

з нагоди появи нової книжки п. н.

„Українські американці: походження та аспірації 1884-1954"

з її автором

д-ром Мироном Куропасем

яке відбудеться
в неділю, 5-го травня, о год. 2-ій по пол.
в приміщенні
Українського Інституту Америки
2 Схід 79-та вул. в Ню Йорку

За запрошеннями можна телефонувати до Головної Канцелярії УНСоюзу на число (201) 451-2200.

У п'яту річницю

Закінчення зі стор. 4

бути переведені під еґідою Міжнародної атомної аґенції з осідком у Відні (International atomic Energy agency). Уряд України повинен формально звернутися в цій справі до генерального директора цієї установи, д-р Ганса Блікса. Авторитетне звідомлення такої дослідчої комісії влегшить отримання технічної та економічної допомоги Заходу.

Вже найвищий час, щоб парлямент України, Верховна Рада, підняла голос, і справу Чорнобиля як слід обміркувала та винесла відповідні рішення. Це було б особливо вказане тепер, у п'яту річницю цієї трагічної дати. На часі тепер були б покликання до життя перманентної екологічної комісії України, що її завданням були б студії, перевірка, нагляд і опрацювання методів та плянів запобігання і очищення екологічного забруднення України. Такій комісії будуть потрібні рухомі лябараторії з приладами до міряння радіоактивного зараження людей, землі, води тощо. Отут з допомогою могла б прийти наша діяспора, фінансуючи отакі лябораторії на колесах. Це була б конкретна допомога батьківщині. Екологічне добро в інтересі всіх громадян України, хто б вони не були.

Обмеження поширення радіоактивного зараження під сучасну пору чи не найбільш пекуча проблема. Інакше число дітей Чорнобиля буде помножуватися.

Совєтський Союз будує численні житлові оселі в південних районах України, щоб туди переселити сибіряків. Чому не має місця там для наших людей, що все ще живуть у заражених околицях? Їм належить пріоритет переселення і в цій справі інтервенція уряду України є більш як побажана.

Наступна з черги надзвичайно важлива проблема є потреба перегляду всіх існуючих на Україні реакторів, а є їх там 45. Така й була рекомендація, винесена на конференції в справі Чорнобиля згадуваної Міжнародної аґенції атомної енерґії у Відні 25-го—29-го серпня 1986 року. На думку західніх спеціялістів, українські атомні реактори відстають, під оглядом безпеки, від принятих на Заході норм критерій. Очевидно, всіх їх замкнути не можна, але треба мати послідовний плян їх перебудови та удосконалення.

Кора реакторів на Україні охолоджується кип'ячою водою і її пара жене турбіни. На Заході реактори мають дві водні системи. Одна — це та, що охолоджує кору. В ній вода не кипить, бо вона під великим тисненням. Друга система з водою, що кипить і жене турбіни, але вона не є в близькому сусідстві кори і її експльозія, якщо б така й трапилася, не мала б радіоактивної небезпеки. І саме тому на тримилевому острові не було експльозії, а паливо лише стопилося і потекло в долішні склепіння. Все це вже досьогодні відчищене, але там було всього 30 тонн палива, а не 196 тонн, як у Чорнобилі. В Чорнобильських реакторах, крім кип'ячої води й пари, що спричинила експльозію, вживано ще й велику кількість запалених матеріялів, зокрема ґрафіту, а це все спалахнуло пожаром.

Експльозія пари понесла зі собою тонни горіючого радіоактивного палива, різні радіоактивні відпадки, порох, фраґменти кори реактора й все інше. Щілини й відкрите склепіння реактора дали вільну дорогу радіоактивним газам. Все те хмарою понеслося над Україною та суміжніми, а то й дальшими землями, розповсюджуючи радіоактивне зараження, що його процес ще незакінчений. Нема дива, що Міжнародна аґенція атомної енерґії не рекомендує, а властиво забороняє охолоджування реакторів кип'ячою водою.

Сильне опромінення вбиває швидко, мале, але постійне, вбиває поволі. Медичне діягностичне опромінення організм толерує, бо воно доривочне і є час на відбудову. Коли ж це опромінення постійне, хоч і не у великій дозі, організм зчасом втомлюється, його відпорність гасне і він гине. Очевидно, відпорність кожної людини є різна, але ніхто не має абсолютної відпорности.

Здавалося б, що атомні реактори, це велике зло, але воно так не є. От, хоч би взяти до уваги екологічні занечищення Америки. Її 108 реакторів річно дають 4000 тонн радіоактивних відпадків, під час коли всі інші джерела енерґії лишають річно біля 280 мільйонів тонн відпадків.

Нові, наймодернішої конструкції та технології, реактори, що їх американські компанії будують вже в Японії, уживатимуть не 200 чи більше тонн палива, як це було в старих, зокрема совєтських реакторах,а всього одну чи дві тонни палива і матимуть ту саму, або й більшу, потужність. Таким чином поховання радіоактивних відпадків перестане бути проблемою. Це важливе, що ще невідомо, як довго світ буде залежний від цього роду енерґії. Крім того оці нові реактори — як IFR („Integral Fast Reactor") чи FSR („Fail —Safe Reactor) не представлятимуть майже ніякого риску аварій. Але це вже тема для себе. На превеликий жаль, Україні ще до того далеко, бо побудова таких реакторів економічно ще довго буде нам не під силу.

Кожна доба має свої пекучі проблеми. Екологія є й буде проблемою нашого віку. Від її розв'язки залежатиме майбутнє світу. Ми не сміємо занечищувати довкілля таким прискореним темпом, як це в нас на Україні діється. Очищення України від Чорнобильського горя, що може ґенетично сягати в майбутні покоління, як теж очищення від інших екологічних забруднень, це священний обов'язок, що його ніяк не можна відсувати на дальший плян. Ніде правди діти, Україна має багато інших важливих проблем до поборення, але Чорнобиль, це таки наша найбільша рана під сучасну пору і її треба гоїти.

У СОРОКОВИЙ ДЕНЬ СМЕРТИ
мого найдорожчого СИНА

бл. п.
РОМАНА НАЗАРУКА

буде відслужена
СЛУЖБА БОЖА
в понеділок, 29-го квітня 1991 р. о год. 7-ій рано в церкві св. Юра в Ню Йорку

Про молитви за спокій душі покійного просить
мама — КОНСТАНТИНА

У ДРУГУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ
нашої найдорожчої МАМИ

бл. п.
Реґіни Островської - Чанда

буде відправлена
ЗАУПОКІЙНА СЛУЖБА БОЖА
в суботу, 27-го квітня 1991 р. о год. 5-ій по пол. в костелі св. Патрика
в Old Westberry, L.I.

Про молитви за душу покійної просить
СИН з РОДИНОЮ

Ділимося сумною вісткою з рідними і приятелями, що у вівторок, 1991 р. відійшов від нас на 78-му році життя

бл. п.
ЕВГЕН ШАВАЛА

ПАНАХИДА в п'ятницю, 26-го квітня 1991 р. о год. 8-ій веч. в похоронному заведенні Lilly & Zeiler, 1901 Eastern Ave., **Балтимор, Мд.**

Заупокійна Служба Божа в суботу, 27-го квітня 1991 р. о год. 10-ій ранку в українській католицькій церкві св. Михаїла. ПОХОРОН на українському католицькому цвинтарі св. Михаїла в Балтимор, Мд.

Залишені у смутку:

дружина — ЕМІЛІЯ
син — ЮРІЙ
та ближча і дальша родина в Америці й Україні

Ділимося сумною вісткою, що у вівторок, 23-го квітня 1991 р. відійшла у вічність наша найдорожча

СЕСТРА

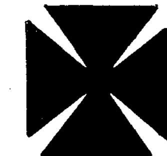
бл. п.
ЛЮБА САВРАС

ПАРАСТАС — четвер, 25-го квітня о год. 7-ій веч. в похоронному заведенні Петра Яреми, 129 East 7th Street, **Ню Йорк, Н. Й.**

ПОХОРОННІ ВІДПРАВИ відбудуться в п'ятницю, 26-го квітня 1991 р. о год. 9:30 рано в похоронному заведенні, а опісля СЛУЖБА БОЖА в церкві св. Юра в Ню Йорку. Тлінні останки покійної спочинуть на українському православному цвинтарі св. Андрія Первозванного в С. Бавнд Бруку, Ню Джерзі.

Залишені в горю:

сестри —
МАРІЯ КУШНІР з мужем РОМАНОМ
ЕВГЕНІЯ МАСЛАВСКІ з мужем МИРОНОМ і родина
брат — БОГДАН з родиною
родина в Америці й Україні

Ділимось сумною вісткою, що 23-го квітня 1991 р. відійшов від нас у вічність на 94-му році життя
наш найдорожчий МУЖ, ТАТО і ДІДУСЬ

бл. п.
ГРИГОРІЙ ҐЕБА

колишній учасник Визвольних Змагань та охорона головного отамана Симона Петлюри, довголітній член УНСоюзу.

Горем прибиті:

дружина — АННА
син — ІВАН з дружиною ЕЛИСАВЕТОЮ
синова — МАРІЯ ҐЕБА
внуки —
д-р ГРИГОРІЙ ҐЕБА з дружиною
БОГДАННА ҐЕБА
ДАНА
ЛІНДА з мужем
ЛЕСЯ з мужем
КАТРУСЯ
БОГДАН з дружиною
та три правнуки

ПАНАХИДА — в четвер, 25-го квітня о год. 7-ій веч. в похоронному заведенні Gray Parker, Port Jervis, N.Y.

ПОХОРОН — в п'ят[illegible]ю, 26-го квітня 1991 р. о год. 11:30 з української католицької церкви на місцевий цвинтар в Glen Spay, N.Y.

Друзі Харкова

За останні місяці в пресі появилося кілька статтей про українське життя Харкова, про потребу допомогти журналові „Березіль" (колишній „Прапор"), про те, що можуть зробити українці на Заході, зокрема колишні харків'яни.

Вагу „Березоля" офіційні чинники оцінюють передусім за кількістю передплатників. А від цієї „ваги" залежить виділення паперу та урядові дотації й пільги. Отже, насамперед слід ширити передплату журналу. В Америці й Канаді передплату приймає: Mr. Marian Kots, P. O. Box 33, Lexington N. Y. 12452. Річна передплата — 47 ам. долярів.

Редакція журналу згадує, що найвідчутнішою допомогою — крім передплати — був би закуп паперу на Заході для потреби видавництва. Часопис не має свого валютного рахунку (а коли б і мав, то за чинним у СССР законодавством про валютні операції переказ грошей не був би вигідний). Допомоги потребують й інші українські заклади Харкова — школи, культурний центр „Слобожанщина", музеї, книгозбірні тощо. Щоб харківські культурні інституції мали до кого звернутися, доцільно й добре було б, щоб на Заході постав Осередок допомоги Харкову, зв'язку з Харковом, передатна ланка, що лучила б харків'ян з позаокеанцями.

У Ню Йорку створилася з цією метою ініціятивна група „Друзі Харкова" у складі (за абеткою): Мар'ян Коць, Оксана Соловей, Євген Федоренко і Юрій Шевельов. Свого роду ніким не призначене консульство Харкова на Заході. Ця група буде вдячна за поради, бажання, адреси, контакти. Писати до „Друзів Харкова" можна на адресу: Friends of Kharkiv, P. O. Box 391 Cooper Station, New York, N. Y. 10276-0391. Група має свій рахунок, він радо пийматиме пожертви: Selfreliance (N. Y) F. C. U., Account 16649, 108 Second Ave., New York, N. Y. 10003. Чеки слід виписувати на: Ukrainian Academy — Kharkiv Fund.

Першою акцією групи буде придбання паперу для „Березоля". Далі думатимемо про сприяння комп'ютеризації українських шкіл, про запрошення науковців Харкова як доповідачів, про обмін студентів і школярів тощо. Ці акції визначатимуться потребами українського Харкова і — звичайно — рівнем фінансової забезпечености „Друзів Харкова" на Заході. Тому ініціятивна група закликає вихідців з Харкова і Харківщини, а далі й з України взагалі, всіх, хто прихильний українській культурі на Слобожанщині, підтримати словом і ділом діяльність „Друзів Харкова".

Оксана Соловей

Вісті з Оттави

Виставка з нагоди святкування століття українського поселення в Канаді

Ярослав Головач, старший дорадник канадського міністерства лісового господарства, активний громадський діяч, щедрий жертводавець на громадські і харитативні цілі, несподівано помер 10-го жовтня м. р. в Оттаві.

Народжений в 1928 р. в Галичині, покійний Ярослав отримав середню освіту в Німеччині, а вищу в Канаді, де він здобув диплом інженера-лісовика. Працював спочатку в онтарійському провінційному міністерстві лісового господарства, а потім — у федеральному міністерстві, де він був старшим дорадником в справах торгівлі лісовими продуктами з Совєтським Сюзом.

В зв'язку зі своєю працею Ярослав Головач часто відвідував (деколи 5—6 разів на рік) РСФСР, Україну і Польщу. Під час тих відвідин він нав'язував близькі контакти з урядниками і науковцями з ділянки його праці, а також з українськими громадськими установами. Він мав особливо близькі взаємини з товариством української культури „Славутич" у Москві, яке відвідував кожного разу під час побуту в СССР. При цих відвідинах він їм постійно постачав українську літературу з Канади.

За час своєї професійної праці в провінційному та федеральному урядах покійний зібрав велику кількість книжок і наукових матеріялів, які мали відношення до лісового господарства та до торгівлі лісовими продуктами. З притаманною йому пильністю і глибоким знанням предмету він поклясифікував усі наукові і професійні матеріяли і виготовив обширну картотеку з цінними інформаціями і вказівками, де знаходяться відповідні документи чи книжки.

Після його несподіваної смерти дружина покійного, Зиновія Головач, вирішила подарувати цілу колекцію Ярослава Головача якійсь українській установі. Остаточно, після консультації зі знайомими покійного, вона прийняла рішення подарувати колекцію її чоловіка філіялові Всесоюзного Інституту підвищення кваліфікацій керівних працівників лісового господарства в Боярці, що біля Києва.

Виникла проблема, в який спосіб переслати всі ті матеріяли, які важили понад 1,000 кілограмів. Приятелі покійного п. Головача звернулись до фундації „Сейбер" в Бостоні, ЗСА, за порадою. Рівночасно місцеве Товариство Прихильників Народного Руху України пообіцяло допомогти фінансово в оплаті перевозу колекції. При кінці березня ц. р. всі матеріяли були споковані і відтранспортовані до Бріджпорт, ЗСА звідки вони разом з іншими матеріялами будуть відіслані кораблем до Европи, а опісля дороговим транспортом до Львова і Києва.

Цінний дар Українському Інститутові Лісового Господарства в Києві

Хоч офіційне відкриття святкування століття українського поселення в Канаді ще не відбулося, державні архіви Канади влаштували 26-го березня ц. р. виставку документів, фотографій, картин та інших пам'яток, пов'язаних з історією іміграції українців до Канади.

Виставку урочисто відкрив Генерал-губернатор Канади Рамон Гнатишин, який, промовляючи до присутніх, підкреслив, що його предки були серед українських піонерів, які прибули до Канади в кінці 19-го століття. Генерал-губернатор промовляв англійською, українською та французькою мовами. Він згадав про значний вклад українських поселенців у розбудову канадської держави, як також про їх численну участь в рядах канадських збройних сил під час Першої і Другої світових воєн.

Між присутніми на відкритті виставки були: дружина Генерал-губернатора, Ґерда Гнатишин, суддя Верховного Суду Канади І. Дж. Сопінка, член Федеральної Палати Громад д-р О. Кіндій, деякі вищі урядники державних міністерств та установ, парохи обох українських церков та кореспонденти телевізії, радіо і преси.

Організацією і приготуванням виставки займався голова Слов'янського відділу державних архівів, Мирон Момрик. В гарно оформленій в трьох мовах брошурі, виданій з нагоди відкриття цієї виставки, є багато цікавих інформацій про історію українців Канади за останніх сто років. В Оттаві виставка буде відкрита до половини квітня ц. р. Опісля вона буде виставлена в більших осередках, де живуть українці, а в місяці жовтні ц. р. буде відкрита цілий місяць у Торонто.

Степан Яворський

Етнос — „майбутнє минулого"

Це чергова успішна мистецька виставка Центру Українського Мистецтва (ЦУМ) з присутністю мистців. Цю виставку треба поділити на дві частини, які не в'яжуться зі собою, хіба що українською тематикою.

Одна частина — це кольорова кераміка, виконана Лідою Мотрук, яка є членом нашої громади і мешкає у Вітієрі, Каліф. Ліда є мистцем в укладанні взорів, які мають мотиви української кераміки з різних реґіонів України, викохані золотистим сонцем і надхнені чорноземом. Її взори мають райдужні кольори української природи і полонять очі глядачів. Вони чарують танцювальним полетом вимальованих пташенят, загадковими лініями, які викрутасами йдуть десь вдаль до залишеної Батьківщини і несуть тугу мисткині за тим втраченим чорноземом, якого, може, вже і не буде дано нам побачити, і якого Ліда не мала нагоди пізнати.

Ліда Мотрук є не тільки здібна творити взори і малювати їх на кераміці, вона є ще знаменита вчителька того мистецтва, яке на чужині може недоцінюють. Крім того, Ліда виголошує лекції про українське керамічне мистецтво з додатком історичних даних про Україну, перед американською публікою чи то в жіночих гуртках, які її запрошують, чи у коледжах.

Оглядати працю Ліди — це правдива насолода і тяжко відійти від тих столів та поличок де пишається її кераміка, товстобокі вази, плоскі тарелі, пишні лялі, керамічні писанки і багато іншого.

Друга частина виставки — з присутністю мистців, які приїхали з Києва, як Дарія Чайковська домовилася з ними, будучи на Україні. Це Ірена Остроменська-Вештак і Володимир Вештак, які привезли зі собою також праці інших молодих мистців, переважно по-мистецьки виконані плякати. Дотепер на Україні плякати уживали для пропаґанди Комуністична партія і вони були виконані без почуття мистецької естетики, як і грубими нитками шиті гасла пропаґанди.

Щоб змінити це поняття плякатів, художники Києва зорганізували творче об'єднання „Сенс" на чолі з Володимиром Вештаком. Об'єднання „Сенс" влаштувало конкурс у 1989 році з метою популяризації плякатного мистецтва України і створення колекції плякатів. На сьогоднішній день колекція плякатів налічує 300 ориґіналів та понад 700 відбитків плякатів, які є зібрані від 1967 року мистецьким подружжям Іреною і Володимиром Вештаками та переховуються з великим піклуванням в їх приватному приміщенні. Голова мистецького об'єднання „Сенс" інформує, що за довгим старанням „Сенс" дістав приміщення в Києві, де буде можна виставляти ті цінні плякати в майбутньому.

Ірина Остроменська-Вештак — дуже приємна молода мисткиня — спеціялізується в творенні образів водними кольорами, що передають тепло українського фолкльору, будівельного мистецтва і красу природи. Її картини прикрашують дитячі видання — журнали, книжки, які появляються на книжковому ринку.

Володимир Вештак підкреслив, що кожний мистець у своїх творах відкриває власну душу, свої ідеї, мрії і красу своїх почувань. Для кожного мистця є дуже важливо мати почуття свободи, щоб творити свої шедеври, а не йти в шорах утертого наказу партії, яка не вміла піднести творчого духа своїх жителів, а створила бездушну людину, яка не вміє піднести себе на вершини чистого ідеалізму. (Це не значить, що всі такі. Є одиниці з полетом, які заповнюють тюрми чи є вивезені на заслання).

Як звичайно, на чужині кожний з нас ставить таке стеретипне питання українцям, які приїхали відвідати Америку: „Яке враження зробила на Вас Америка?" Відповідь є майже така сама з певним застереженням: „Америка гарна країна. Можна купити все, що захочеш, тоді як в нас пусті полиці в склепах. Тут можна вільно віддихати і висказати свої думки без страху відповідальности. Америка це свобода, але це не є рідна Батьківщина, яка б вона і не була. Відвідати Америку — так, це гарно, але жити постійно — ні".

Здається, що краще було не ставити такого питання, бо відповідь мистців викликає болючу реакцію недомовлених слів, захованих на дні душі.

Все таки належиться подяка для ЦУМ в Лос Анджелесі, що зорганізував таку мистецьку виставку і дав нам нагоду стрінути молодих мистців з Києва — столиці України.

Оля Муць

Наслідки...

(Закінчення зі стор. 2)

територіях тяжка необхідність. В Україні і Білорусії на територіях з плотністю забруднення більшою 40 кюрі на квадратовий кілометр, а на території РСФСР вище 80 кюрі на квадратовий кілометр. І ще одна дивна різниця. Для населення забрудненої території у програмах передбачається фінансова полегша Україні 2.562.7 млн. карб., Білорусії 2.821.7 млн. карб., Росії 250 млн. річно.

Таким чином у всіх трьох названих республіках, виходячи з 35 берної концепції будуть витрачатися великі гроші на поліпшення побуту, будування шляхів, мешкань, транспорту, бо це значно дешевше переселення людей. Та й куди їх переселити, якщо 1/6 площі СССР — місце небезпечне для життя людини.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ УНС

СУБОТА, 18-го ТРАВНЯ 1991 р.

Гартфорд, Конн. Річні збори Б-ва св. Ів. Хрестителя 277-го Відд., о год. 4-ій по пол. в залі УНДому при 961 Ведерсфілд авеню в Гартфорді, Конн. На порядку: звіти та вибір нової управи. Проситься всіх членів взяти участь у зборах. — В. Василенко, пред., О. Гладун, секр.

ВІДІЙШЛИ ВІД НАС

ДАНИЛО МИХАЙЛЮК, член УНС Відд. 75-го Т-ва „Запорозька Січ" в Елизабет, Н.Дж. помер 16-го лютого 1991 року на 76-му році життя. Нар. 15-го вересня 1914 року. Членом УНС став 1946 року. Залишив у смутку дружину Марію. Похорон відбувся 18-го лютого 1991 року на цвинтарі Святого Гробу в Савтфілді, Миш.

Вічна Йому Пам'ять!

Павло Павлик, секр.

МИХАЙЛО СТЕХНА член УНС Відд. 20-го в Гемтремку, Миш. помер 28-го лютого 1991 року на 83-му році життя. Нар. 19-го червня 1907 року в Настащині, Австрія. Членом УНС став 1939 року. Залишив у смутку дружину Анну. Похорон відбувся 5-го березня 1991 року на цвинтарі св. Франціска у Фенікс, Аріз.

Вічна Йому Пам'ять!

Секретар

ГРИГОРІЙ ҐУЛЬДА, член УНС Відд. 261-го Т-ва „Україна" у Вілліямставн, Н.Дж. помер 5-го лютого 1991 року на 68-му році життя. Нар. 13-го листопада 1922 року в Філядельфії, Па. Членом УНС став 1940 року. Залишив у смутку дружину Ліліяну, синів Івана і Григорія мол., сестру Магдалину і четверо внуків. Похорон відбувся 9-го лютого 1991 року на укр. кат. цвинтарі свв. Петра і Павла у Вілліямставн, Н.Дж.

Вічна Йому Пам'ять!

Секретар

МАРІЯ Т. ЮРОВ член УНС Відд. 219-го ім. Михайла Грушевського в Мейплвуд, Н.Дж., померла 3-го лютого 1991 року на 71-му році життя. Нар. 22-го липня 1920 року. Членом УНС стала 1961 року. Залишила у смутку дві дочки, сина та внуків. Похорон відбувся 7-го лютого 1991 року на Фейрмонт Семетері в Нюарку, Н.Дж.

Вічна Їй Пам'ять!

член Управи Віктор Кирейко

ІВАН ҐЕНДА, член УНС Відд. 167-го ім. Тараса Шевченка у Вестбирі, Н.Й. помер 14-го лютого 1991 року на 71-му році життя. Нар. 15-го серпня 1919 року в Україні. Членом УНС став 1959 року. Залишшив у смутку дружину Олену, дочку Павлину і сина Стефана. Похорон відбувся на Голі Руд Семетері в Вестбирі, Н.Й.

Вічна Йому Пам'ять!

Секретар

МИКОЛА КОСТИРКО член УНС Відд. 486-го ім. Симона Петлюри в Сан Франціско, Каліф. помер 8-го березня 1991 року на 90-му році життя. Нар. 1890 року в Одесі Україна. Членом УНС став 1965 року. Залишив у смутку сина, двох внуків, невістку та правнуків. Похорон відбувся 16-го березня 1991 року на цвинтарі Сербськім Колма, Каліфорнія.

Вічна Йому Пам'ять!

Микола Кісь, секр.